

‘Edebiyat Mahkemeleri’ nin ‘Reis Bey’i EDEBİYAT ELEŞTİRMENİ OLARAK NECİP FAZIL

*Edebiyatımızın münhal mareşallik makamı,
ciddi ve bir temele dayalı münekkitlikdir.
Gelişlerin ve oluşların en sahtesi, köksüzü olan
Tanzimat’tan bugüne, çeyrek münekkit
diyebileceğimiz tek adam bile yetişemedi.*
Necip Fazıl

Şaban SAĞLIK^(*)

ÖZET

Çok yönlü bir sanatçı olan Necip Fazıl, edebiyat dünyamızda polemikleriyle de tanınmıştır. Ancak onun polemikçi yönünü sadece basit bir kalem kavgasına indirgemek mümkün değildir. Çünkü o, taşıdığı çok yüce idealler uğruna kavga vermektedir. Necip Fazıl, bu kavgayı verirken hemen bütün imkanları kullanır. Kullandığı imkanlardan biri de yaptığı “eleştiri”lerdir. Onun “eleştirici” yönü bugüne kadar genellikle hep “polemikçi” yönünün adeta gölgesinde kalmıştır. Yani “eleştirmen” ya da “edebiyat eleştirmeni” kimliği bağlamında Necip Fazıl üzerinde pek durulmamıştır. Acaba Necip Fazıl kimlere ve nelere eleştiri yöneltmiştir? Eleştiri yaparken objektif ve bilimsel kriterlere mi uymuştur, yoksa kendi öznel görüşlerini mi merkeze almıştır? Bu makalede işte bu sorulara cevap arandı ve ünlü şairin “kendisinden önceki kişilere eleştirisi”, “kendisinden önceki kuşaktan olduğu halde bir şekilde tanıştığı kişilere eleştirisi”, “kendisinden önceki kuşaktan olduğu halde fikren yakın olduğu kişilere eleştirisi”, “kendisinden önceki kuşaktan olduğu halde fikren muhalif olduğu kişilere eleştirisi”, “tanıdığı ve dostluk kurduğu kişilere eleştirisi”, “tanıdığı ve fikren yakın olduğu kişilere eleştirisi”, “tanıdığı ve fikren muhalif olduğu kişilere eleştirisi”, “kısa değerlendirmelerle eleştirdiği kişiler”, “toplu / genel manada yaptığı eleştiriler”, “bazı kavramlara farklı anlamlar yüklemesi (yaygın görüşlere muhalefet)” gibi alt başlıklar halinde ifade ettiğimiz eleştiriler yaptığı görüldü.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl, eleştiri, polemik, Babiali, Edebiyat Mahkemeleri.

NECİP FAZIL AS MISTER CHIEF OF LITERATURE COURT AND LITERARY CRITIC

ABSTRACT

Necip Fazıl, who is many sided artist also known with his polemic in our literature world. However, it is not possible to reduce his polemical aspect to just a simple paper war. Because he is fighting for lofty aims that he carry. Necip Fazıl uses almost all facilities while making this fight. One of the facilities that he uses is also his "critics". His critical aspect so far is usually almost remained influence of his aspect of "polemicist". So in the context of "critics" or "literary critic" identity less emphasized on Necip Fazıl. Wonder Necip Fazıl has led his critics to whom and to what? When he criticises is he complied with objective and scientific criteria or take his subjective views as basic center ? In this article, it was sought answers to these questions and famous poet's "critics on previous people before himself", "critics on people although they are previous generation but he met

^(*) Prof. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyesi, SAMSUN.

in a way," " critics on people although they are previous generation he agree with nearly ", " critics on people although they are previous generation but he dissents as ideologically ", " critics on acquaintances and friends ", " critics on acquaintances and agree with nearly ", " critics on acquaintances and he dissents as ideologically ", "people that he criticizes with short review ", " collective / public critics that he made in general terms " "charging different meanings to certain concepts (dissent to common opinion)" etc it was seen that he made critics as we stated as subheading.

Keywords: Necip Fazıl, criticism, polemics, Babıali, Literature Court.

GİRİŞ

Esas itibarıyla eleştiri, herhangi bir konu hakkında değerlendirme yapmak ve yapılan değerlendirmeyi bir "hüküm"e bağlamaktır. Söz konusu hüküm, hakkında değerlendirme yapılan "obje" hakkında "olumlu" olabileceği gibi "olumsuz" da olabilir. Bu manada şair ve yazarların hemen her metinde eleştiri yaptıkları söylenebilir. Nitekim Necip Fazıl, sadece bu yazıda adını anacağımız kitaplarında değil, özellikle şiirlerinde, tiyatro eserlerinde ve hikâyelerinde de çokça eleştiri yapmıştır. Ancak burada biz, şairin edebi metinlerinde değil de özellikle Büyük Doğu dergisinde yazdığı hatıra, deneme, makale ve tenkit formundaki yazılarında yer alan eleştirileri üzerinde duracağız.

Eleştiride "kriter" önemlidir. Sonuçta yazar tenkide tabi tuttuğu "obje"yi bir kritere uyup uymadığı noktasında ele almaktadır. Bu manada Necip Fazıl mesela "şiir"i çok önemser: "*Şiir, cemiyetin rüyasını ayrı bir rüya üslubuyla anlatan bir tabirnamedir. Şair, evinin, kılığının, sokağının nizamından, insan, cemiyet ve her türlü dünya nizamına kadar bütün merkezleriyle hayatı kucaklayıcı bir kürsü sahibidir. Dinin olmadığı yerde şiir ve sanat da yoktur. Şiir cemiyette müspet bilgilerin ruhu, heyecanı, his iklimi haline gelmelidir. Şiir de öbür sanat kolları gibi mutlaka devlet eliyle kurumsallaştırılmalıdır.*"¹ Burada üzerinde durduğumuz "şiir" kavramı, Necip Fazıl'ın kriterlerinden sadece biridir. Üstat'ın "şiir" merkezli daha birçok kriteri vardır. Dolayısıyla o, eleştirilerini söz konusu edeceğimiz bu kriterlere göre yapmaktadır.

Eleştirinin İlk Şartı: "Kriter" Yahut Eleştirmenin Sanat Görüşü

Necip Fazıl, "Çile" adlı şiir kitabının sonuna aldığı meşhur "Poetika"sında şiirden ne anladığını, bu sanatın kurallarını ve esaslarını ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Dolayısıyla onun eleştiri kriteri poetikasıdır, denebilir. Ancak "Poetika" onun şiir özelinde yazdığı bir metindir. Dolayısıyla, onun şiir hakkında söylediklerini, diğer sanat alanlarına teşmil etmekte de bir sakınca yoktur. Şiirin, dolayısıyla sanatın temelde "Allah'ı arama işi" olduğuna inanan Necip Fazıl, söz konusu aramanın alanı ve mıntıkası olarak da "cemiyet"i işaret eder. Cemiyet ama, bu cemiyet dünü, bugünü ve geleceği ile millettir, denebilir. Bu açıdan bakıldığında Üstat'ın sanatın her türündeki gayesi (temel kriteri) de ortaya çıkmaktadır. Necip Fazıl bu bağlamda şiir sanatı üzerinden "milli" kavramına yönelir: "*Gayesi milliyetsizlik olan bir millete milliyetsizlikten bahseden şair milli şairdir. Gayesi*

¹ Selma Günaydın, *Meyveli Ağaç / Necip Fazıl'a ve Sanatına Yöneltilen Eleştiriler*, Kurtuba Yay. Ank. 2010, s. 26.

hırsızlık olan bir millete, kendi hırsızlık maceralarını anlatan şair milli şairdir. Demek ki, milli edebiyat milli bir duyuş tarzına uygun edebiyat demektir. (...) Gayrı-milli diyebileceğimiz, Tanzimat'la başlayan ve gayet sığ bir taklit sathını delemeyen edebiyattır ki, yokluğu dolayısıyla gayrı-millidir."²

Yaptığı bu "milli edebiyat" tarifıyla Necip Fazıl, sanatın her türüne işlev yüklemektedir. Zaten kendisi de sanatın hemen her türünde (şiir, tiyatro, roman, hikâye, senaryo, hatıra vs.) eser vermiştir: "*Güzel sanatlar sahasına, bilhassa şiir, roman, tiyatro, el atmak ve buna ehliyet kazanıncaya kadar şişmanların zayıflama idmanı yapmaları gibi, kan ter içinde çalışmak borcundayız.*" (K, 123). Sözü burada tekrar edebiyata getirelim ve edebiyatın (dolayısıyla sanatın) temel işlevinin ne olduğu sorusuna Necip Fazıl'ın nasıl cevap verdiği bakalım: "*Bence edebiyatın, ileri cemiyetlerde ilim ve endüstriye nazaran tali bir rolü olmak şöyle dursun, onlardan daha temelli bir vazifesi vardır. Çünkü edebiyat, ilim ve endüstri gibi hadiselerin ruh üzerinde mana faktörünü kuracak biricik müessesedir. Fert ve cemiyet çerçevesinde her şeyin sırrını izah edecek olan edebiyattır. Edebiyata felsefe, ilim, fen gibi idrak cihazlarımızın fermantasyon özü diyebiliriz.*" (K, 26). Ayrıca Üstat'a göre, edebiyatı olmayan millet, zatiyla da mevcut değildir (K, 201). Bu sebepten olsa gerektir, büyük Fransız şairi Rimbaud'ya ait olan "Sanat gaibi keşfetmektir" sözünü Necip Fazıl çok önemser (K, 40).

Edebiyatı böylesine toplum açısından vazgeçilmez gören Kısakürek, bu sanatın asıl öznesi olan şairi (sanatçıyı) de çok önemser. Doğruları dile getirdiği için çoğu zaman iktidarın "düşmanı" pozisyonunda görünen şair, aslında pek uysal kişi değildir. "*Bir Latin şairinin "Sensiz de seninle de yaşanmaz" sözü, eski şairin ne canlı sosyal ifadesi!.. Hakikaten ilk mütekaşif insan cemiyetleri onsuz da, onunla da yaşamamıştır.*" (K, 35). "*Büyük şair için cemiyete sarkmak ve bir dava bayrağı açmak mecburiyet şartıdır.*" (K, 127) diyen Necip Fazıl şunu da söyler: "*İster bu yandan, ister o yandan, dava sahibi olmayan sanatkâra benim aklım ermez; ve böylelerinin hayatı, benim gözümde bir amip yaşayışı kadar değersiz kalır.*" (K, 73). Şairi, "*Şair, Allah'ın (beni ara) diye ok attığı insandır. Şairin, seste, sözde, renkte, çizgide arayacağı şey, Allah'tır.*" (K, 49) sözüyle tanımlayan Üstat, idealize ettiği sanatkâr (şair) için de şunu söyler: "*Ben, dindar olmayan, Allah'ı her yerde hissetmeyen sanatkâra sanatkâr gözüyle bakmam!... Muhakkak ki, maveradan, büyük "niçin" ve "nasıl"dan bir raşe, bir titreyiş sahibi olmalıdır sanatkâr.*" (K, 178).

Şaire bu gözle bakan Necip Fazıl, tarif ettiği bu şairin yazacağı şiirin nasıl olması gerektiği konusunda da fikir beyan eder. "*Ben şiirde nizamın taraftarıyım. Asla serbest nazma taraftar değilim. O bir mide gurultusudur. İnsanlar helada düşündüklerini alt alta yazıyorlar, adına şiir diyorlar.*" (K, 198) diyen Üstat, böylece modern şiir biçimlerine de eleştiri yöneltmektedir. Kısakürek bir başka konuşmasında da şunu söyler: "*Ben şiirde müzik ararım amma, mızıka değil.*" (K, 32)³.

Necip Fazıl, sadece şiir üzerine konuşmaz. O diğer sanatlar hakkında da yorum yapar. Mesela tiyatro için şunu söyler: "*Tiyatro bize alet olarak yabancıdır.*

² Necip Fazıl, *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yay. İst. 1998, s. 15. (Yazıda çokça zikredilecek olan bu kaynak, bundan sonraki alıntılarda (K, sayfa numarası) kısaltmasıyla ve metin içinde verilecektir.)

³ Bu konudaki ayrıntılı bilgiye Necip Fazıl'ın "Poetika"sından ulaşılabilir.

Kadınsız tiyatro kabil değil. Kadını, en şer'i ölçülerde bile olsa Baküs ayinlerinden doğmuş bulunan tiyatroya tatbik de mümkün değil. Tiyatro hayatın dondurulmuş anlarıdır. Bu bakımdan onun bize ait olmayışı bana mensup bir söz. Bunu kabul kolay. Fakat onun yerine meddahı ve karagözü ikame ederek teselli mümkün değil. Diğer sanat kolları için de konuşabiliriz. Resim, hürmet makamında olmadıkça caizdir. Musiki de ilahi tefekküre yardım ettiği nispette helale, kötülüğe yardım ettiği nispette de harama yakındır." (K, 109).

Kısaca ifade etmek gerekirse Necip Fazıl, modern sanatların hemen hepsine taraftardır, ama bu sanatlar, asıl "dava"ya aykırı olmamalıdır. Üstat bu bağlamda reddetmediği "modern sanat" kavramını tarif eder: "*Modern sanat, klasik ve müsbet şiirin geçtiği yoldan geçen, "eski"yi cesedinden atarak bir ruh halinde süzen, onu arkasında bırakan ve eski unsurlarla yeni bir terkip yapan telakkidir.*" (K, 7). Necip Fazıl, genel anlamda ortaya koymağa çalıştığımız işte bu sanat telakkisi (kriteri) ile eleştiri yapmaktadır. Ancak, Üstat'ın "eleştiri"den ne anladığı da önemlidir.

Necip Fazıl'a Göre Eleştiri

Öncelikle belirtelim ki Necip Fazıl, eleştiride meşruiyet arar. Yani bir kişi eleştirdiği hususla bir şekilde ilişkili olmalıdır. Bir başka ifadeyle, "*Bu durum seni neden ilgilendiriyor?*" sorusuna verilecek cevap, ilgi derecesine göre kişiye "eleştiri" yapma hakkı (meşruiyeti) tanımaktadır. Üstat bu durumu şöyle ifade eder: "*Bir şeyi tenkit hakkı o şeye mensup olanlara mahsustur.*" (K, 271).

Türk Edebiyatındaki eleştiri durumuna bu açıdan bakan Necip Fazıl, bu alanda edebiyatımızda belirli bir boşluk olduğu inancındadır. Kısakürek bu bağlamda şu geniş açıklamayı yapar: "*Edebiyatımızın münhal mareşallik makamı, ciddi ve bir temele dayalı münekkittir. Gelişlerin ve oluşların en sahtesi, köksüzü olan Tanzimat'tan bugüne, çeyrek münekkit diyebileceğimiz tek adam bile yetişemedi. Muvazene çığırımız olan Divan edebiyatı devrinde her şair, ayrıca belli başlı ölçülere bağlı bir cemiyetin irfan sahibi ileri gelenleri birer hakiki münekkittiler. Ölçüler o türlü yerleşmişti ki, fazladan münekkit diye bir şeye ihtiyaç yoktu. Fakat Avrupalı manada bir oluş gayretinin muvazene devrinde bile lazım, hele yeni bir oluş içinde mutlaka şart, kıymet hükmü temsilcisi münekkit, bizde bir türlü peydahlanamamıştır. İsmail Habip Bey'in "Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi", bazı alaylılara karşı bir mektep-medrese kokusunu verecek ilk kıpırdanış mahiyetinde olsa bile davanın çapını doldurmaktan uzaktır. Orada bana verdiği mevkie teşekkür ederim. Fakat eserde, asırlık ruhi, içtimai bunalımlar içinde edebiyatımızı ve kendimi bir ana mihrakta billurlaştırılmış görmediğimi gizleyemem. (...) Bir Nurullah Ata⁴ Bey çıkar, sadece, medih vasıflarını "iyi, güzel, derin, parlak, kıyak, yaman" şeklinde donanma fenerleri gibi övdüğünün kafasına asar, "niçin"den, "neden"den, "nasıl"dan habersiz bir his mayonezidir çalkalar,*

⁴ Necip Fazıl'ın kitaplarından yaptığımız alıntılarda, bugünün imlası ile bağdaşmayan dil kullanımları mevcuttur. Mesela Necip Fazıl birçok yazısında Nurullah Ata için "Nurullah Ata" imlasını tercih ediyor. Üstat, bazı Batı kökenli kelimeleri de, Türkçe'de teleffuz edildiği gibi yazıyor. Mesela "Oscar Wilde" ismini "Oskar Vayld" şeklinde yazıyor. Metnin orijinaline sadık kalmayı doğru bulduğumuz için söz konusu kelimeleri kitaptaki şekliyle aynen aldık." (Ş.S.)

sonra da adı münekkide çıkar.”⁵ Üstat, bir başka konuşmasında da kendisi hakkında yapılan eleştirileri eleştirir. Bu konuşmasında da bizde eleştiri ve eleştirmen olmayışına vurgu yapar: “Benim hakkımda yazılanlar kendi eserlerimin belki de yüz misliydi. Fakat bu yazılardan bir dirhem cevher çıkaramazsınız. Anlayan, gören, takip eden, ölçebilen yok. Bizim en büyük problemimiz bir jandarmöri (nizam) kuramayışımızdır. Bu Tanzimat’tan evvel şairlerde mükemmel olarak vardı. Kendileri bizzat hem kritiktirler hem şairdiler.” (K, 240).

Modern Türk edebiyatında eleştirmen denilince akla ilk gelen isim şüphesiz Nurullah Ataç’tır. Necip Fazıl, Ataç’ı eleştirmen olarak görmez ve her fırsatta adeta yerden yere vurur: “...Nurullah Ata dedikleri sinir kumkuması bir zat vardır ki, işi gücü, derdi meramı bu şairi (Necip Fazıl’ı) övmekten ibaret. O da, yazıda olsun, sözde olsun, yalnız fikir bağından yoksun kelimelerle... Cümlelerle bile değil. (...) Bunlar Genç Şairin (Necip Fazıl’ın) hoşuna gitmiyor. O izah istiyor, taşları fikir gücüyle yükseğe kalkan ve yerine oturan bir fikir ve tenkit binası. (...) Şu Bâbiâli’de ne gün gerçek bir tenkitçi peydahlanacak, bir fikir ve edebiyat jandarması kurulacak?” (B, 19).

Edebiyatımızda eleştiri ve eleştirmen yokluğuna her fırsatta değinen Kısakürek, arzuladığı “eleştirmen” (O, eleştirmen yerine “münekkit” kelimesini tercih eder) konusunda da bilgi verir. Ona göre mesela bizde Lessing ya da Raskin gibi eleştirmenler yoktur. Üstat şöyle devam eder: “Münekkit demek, Nurullah Ataç gibi vaktiyle, bu iyi, bu kötü, bu eh... falan... Böyle mi konuşur münekkit. Bunlar, insanları imar eden insanlardır.” (K, 242). Necip Fazıl, Edebiyat Mahkemeleri’nin “Nurullah Ataç” kısmında da “münekkit” hakkında bilgi verir: “Münekkit... Bütün bir tarih ve cemiyet çilesi çekmiş ve şahsi bir kıstasa varmış, akıl ve fikir muzdaribi... Münekkit... Ta başlangıcından bugüne kadar bütün fikir ve sanat zincirini teker teker belli başlı illiyetlere bağlayan ve o zincire ilişik yepyeni bir halkalanışın muhasebesini kuran üstün yaratılış... Münekkit... Müstesna bir irfan, müstesna bir bilgi, müstesna bir tahayyül, müstesna bir terkip, müstesna bir tecrit, müstesna bir zevk, müstesna bir sezîş, müstesna bir duyuş, müstesna bir üslup sahibi insan...”⁶

Necip Fazıl bu açıklamalarından sonra ise eleştirinin nasıl yapılacağına değinir ve şunu söyler: “Herhangi bir şahsı tenkit, o şahsın işgal ettiği makamın liyakat şartlarına nispet edilerek yapılacak olursa makbul sayılabilir. Yoksa sadece şahıs planından hareket ve o dar çerçevede kalmak, hem fikri, hem ahlaki bakımdan suç olur. Ben de böyle bir davranışı güzel bulamam.” (K, 142). Üstat, “Para” adlı tiyatro oyununu eleştiren bir gazete yazısına cevap verirken de, aslında tiyatro eleştirisinin nasıl yapılacağını söylemiş olur: “Yazıda esere ait, eserimin mevzuu, entrika, mimari, ruh, fikir, üslup ve gaye cephelerine ait tek hüküm, tek teşhis, tek nakil, tek tahlil, tek tenkit, tek satır yoktur. Münekkit rolündeki zat, evvel

⁵ Necip Fazıl, *Bâbiâli*, Büyük Doğu Yay. İst. 2011, s. 128-129. (Yazıda çokça zikredilecek olan bu kaynak, bundan sonraki alıntılarda (B, sayfa numarası) kısaltmasıyla ve metin içinde verilecektir.)

⁶ Necip Fazıl, *Edebiyat Mahkemeleri*, Büyük Doğu Yay. İst. 1997, s. 70. (Yazıda çokça zikredilecek olan bu kaynak, bundan sonraki alıntılarda (EM, sayfa numarası) kısaltmasıyla ve metin içinde verilecektir.)

*"para" ismindeki kupkuru delaleti ele alıyor; bu mevzuun harcanmış, pörsümüştü, aşınmış bir zemin olduğunu, eserimin yüzüne bile bakmadan telkine çalışıyor."*⁷

Eleştiriden genel anlamda bunları anlayan Necip Fazıl, şair kimliğinden kaynaklansa gerek, yaptığı eleştirilerde bolca "metafor" kullanır. Yani Necip Fazıl'ın eleştirileri metaforlarla (çeşitli benzetme, niteleme ve sıfatlarla) doludur.

Necip Fazıl'ın Eleştiri Metaforları

Necip Fazıl'ın sanatçı kimliğinin başında "şairlik" gelmektedir. Bu yüzden olsa gerek Üstat, verdiği bütün hükümleri çarpıcı ifade ve ustaca seçtiği kavramlarla süsler. Burada söz konusu olan "eleştiri"dir ve Kısakürek, eleştirilerini de çeşitli metaforlarla yapar.

Öncelikle belirtelim ki Necip Fazıl'ın seçtiği metaforlar genelde askeri (militarist) ve hukuki metaforlardır. Mesela Üstat, "eleştiri" için "mahkeme" metaforunu kullanır. Bu mahkemede eleştirilen kişi ya da eser "sanık" durumundadır. Eleştirmen ise savcı ve hakim rolündedir. "Edebiyat Mahkemeleri", Necip Fazıl'ın 1945'te Büyük Doğu dergisinde yayınladığı yazılardan oluşan bir kitabın adıdır aynı zamanda. İsmail Habip Sevük'ü "Edebiyat Mahkemeleri'nin mübaşiri ilan eden (EM, 7) Kısakürek, bu mahkemelerde hakim olan arkasındaki tabelaya da "Hakimiyet hakkındır" yazısını asmıştır. (EM, 63).

Necip Fazıl, "eleştiri" için kullandığı "edebiyat mahkemesi" tabirinin devamı niteliğinde "Büyük Doğu Akademiyası" adlı bir kuruldan da söz eder. Bir tür Hukuk Fakültesi işlevine sahip olan bu kurulda, Edebiyat Mahkemesinin mesela Tefik Fikret hakkında verdiği karar sorgulanır. Bu kararı doğru bulanlar kadar karara karşı çıkanlar da vardır. Mahkeme kararına karşı çıkanlar arasında akademi üyelerinden Oktay Akbal vardır ve o Fikret'in ardından Mehmet Akif'in de yargılanması gerektiğini söyler. Hatta Tefik Fikret hakkında verilen kararın temyiz edilmesi gündeme gelir. Bu temyiz savunmasında Oktay Akbal, Özdemir Asaf gibi kişiler Fikret'i müdafaa ederler (EM, 20-38).

Necip Fazıl Kısakürek, "eleştirmen" için "jandarma" metaforuna da yer verir. Hatta dünyanın büyük eleştirmenleri için de "büyük jandarma" tabirini kullanır (K, 217). Üstat'a göre fikri ve edebi jandarması olmayan bir diyarda, lise çağındaki çocukları kandırıcı ve münekkit yokluğunu fırsat bilen sahtekârlar çoğalır (B, 239).

Kısakürek'in "eleştiri" için kullandığı kavramlardan biri de "kahraman"dır. Olumlu eleştiri yaptığı kişiler için "kahraman" tabirini tercih eden Üstat, olumsuz eleştiriye tabi tuttukları için de "sahte kahraman" tabirini kullanır. Necip Fazıl'a göre sahte kahramanları anlamak için gerçek kahramanlar üzerinde bir fikir sahibi olmamız lazımdır.⁸ Necip Fazıl, sahte kahraman olarak adlandırdığı şairlerle birlikte bizde insanların putlaştırılmaya başlandığını da söyler. Allah'ı inkâr eden bu şairler, insanları ve bazı kavramları putlaştırmaya başlamışlardır. Üstat, Mithat Paşa'nın ölümü üzerine Namık Kemal ve Tefik Fikret'in yazdığı şiirleri de buna örnek olarak verir (SK, 78-79). Necip Fazıl, edebiyat dünyamızdan özellikle üç

⁷ Necip Fazıl, *Hücum ve Polemik*, Büyük Doğu Yay. İst. 2009, s. 34. (Yazıda çokça zikredilecek olan bu kaynak, bundan sonraki alıntılarda **(HP, sayfa numarası)** kısaltmasıyla ve metin içinde verilecektir.)

⁸ Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, Büyük Doğu Yay. İst. 1984, s. 10. (Yazıda çokça zikredilecek olan bu kaynak, bundan sonraki alıntılarda **(SK, sayfa numarası)** kısaltmasıyla ve metin içinde verilecektir.)

kişiyi “sahte kahraman olarak” nitelendirip, onları eleştirir. Bunlar Namık Kemal, Tevfik Fikret ve Ziya Gökalp'tir. Bu kişileri eleştirirken, onlarla münasebeti olan diğer bazı şairler de Üstat'ın eleştiri oklarından nasibini alır.

Necip Fazıl'a göre şiir ve sanat da birer kahramanlıktır. Bunlar “mana kahramanlığı” olarak büyük kahramanlık şubelerinden biridir. Hakiki şairin ne demek olduğunu anlamak için Lebid'lere, Hassan'lara bir göz atmak yeter (SK, 31).

Bunlar gibi daha pek çok metafor tercih eden ve yaptığı eleştirilerde verdiği hükümleri bu tür metaforlarla “çarpıcı” hale getiren Necip Fazıl'ın eleştirilerine geçmeden önce önemli bir ayrıntıyı da ortaya koymak gerekir. Bu ayrıntı, Üstat'daki “değişim”dir. Bilindiği üzere 1934 yılının sonları Necip Fazıl için adeta “milat”tır. Çünkü Üstat bu tarihte hayatının akışını tümünden değiştiren bir “büyük insan”la tanışır ve bu “büyük insan”, onun hayat çizgisini ve dünya görüşünü adeta tümünden değiştirir. Söz konusu “büyük zat” Es-seyyid Abdülhakim Arvasi Hazretleri'dir. Dolayısıyla bu değişim Necip Fazıl'ın eleştiri anlayışı ve eleştirdiği objelere de yansımıştır.

Necip Fazıl'ın Eleştirmen Kişiliğindeki Değişim

Necip Fazıl'ın hem dünyayı algılama ve değerlendirme hem de tenkit ettiği eser ve sanatkarlar bağlamında ilk dönemi ile 1934'ten sonraki dönemi arasında farklar vardır. Yani Üstat'ın eleştirmen kişiliği de sanatçı kişiliği gibi bazı merhalelerden geçmiştir. Dolayısıyla Necip Fazıl, kendisini eleştirenler tarafından bu değişim sebebiyle farklı isimlerle anılır: 1934'e kadar “Genç Şair” ismiyle; 1934-1943 arası komünist ağzından “Mistik Şair” diye gösterilir. 1943'ten sonra da “Sabık Şair” olarak anılır. Kendisine bu adları Fikret Adil vermiştir. (B, 23).

Kısakürek de kendisindeki değişimi itiraf eder: *“Daha evvel cemiyetçi değildim. Şiiri, en büyük zeka, akıl ve irade problemi olarak kabul etsem de, sanatkarın, doğrudan doğruya cemiyete müdahalesini, cemiyet şekilleri üzerinde, ideal dünya cenneti üzerinde rey sahibi olarak kabul etmiyordum. Bu, tamamen bende değişti.”* (K, 43). Üstat'daki bu değişimden sonra, edebiyat dünyasında kendisine gösterilen itibar da yavaş yavaş azalır. Hatta Üstat'a zaman zaman açık ya da örtük olarak tavır alınır. Bu tavırlardan birine, “Bir Adam Yaratmak” adlı tiyatro oyunu vesilesiyle muhatap olan Necip Fazıl, şunu söyler: *“Dünya görüşümüze aykırı olanlar, içlerindeki cesaretsizlik ukdesiyle el ele vererek eseri (Bir Adam Yaratmak) sahneye getiremediler veya getirmedi. Buna TRT cesaret etti ve galiba cesaretinin mükafatını gördü.”* (K, 137).

Necip Fazıl, burada söz konusu edeceğimiz eleştirileri işte bu değişim sürecinde yapmıştır. Bazı kişileri ilk önce övmesi, daha sonra ise onları adeta yerden yere vurması arasındaki zahiri çelişki de Üstat'daki bu değişim sürecinden kaynaklanır. Şimdi Necip Fazıl'ın –edebiyat bağlamında- kimleri, neleri nasıl ve niçin eleştirdiğine bakalım:

NECİP FAZIL'IN ELEŞTİRİLERİ

Necip Fazıl, yukarıda teorik olarak ifade etmeye çalıştığımız duyarlı aydın ve sanatkar özelliğine sahip biri olarak, çokça eleştiri yapan biridir. Ancak onun eleştirileri sistematik bir nitelik göstermez. Hatta çoğu eleştirisi, “eleştiri” mi “polemik” mi tartışması bile yaratır. Ancak bu ayrı bir konudur. Burada Üstat'ın eleştirilerini bazı alt başlıklar halinde tasnif etmeye çalıştık. Şöyle ki: *“kendisinden*

önceki kişilere eleştirisi", "kendisinden önceki kuşaktan olduğu halde bir şekilde tanıştığı kişilere eleştirisi", "kendisinden önceki kuşaktan olduğu halde fikren yakın olduğu kişilere eleştirisi", "kendisinden önceki kuşaktan olduğu halde fikren muhalif olduğu kişilere eleştirisi", "tanıdığı ve dostluk kurduğu kişilere eleştirisi", "tanıdığı ve fikren yakın olduğu kişilere eleştirisi", "tanıdığı ve fikren muhalif olduğu kişilere eleştirisi", "kısa değerlendirmelerle eleştirdiği kişiler", "toplu / genel manada yaptığı eleştiriler", "bazı kavramlara farklı anlamlar yüklemesi (yaygın görüşlere muhalefet)" vs.. Şimdi sırayla bu eleştirileri kısaca ortaya koyalım:

Kendisinden Önceki Kişilere Eleştirisi

Necip Fazıl, kendisinden önce yaşayan iki şaire kayıtsız kalmamış, her fırsatta onlardan söz etmiş; hatta onlardan biri (Namık Kemal) hakkında kitap bile yazmıştır. Bunlar Namık Kemal ile Ziya Gökalp'tir.

Namık Kemal: Necip Fazıl'a göre modern edebiyatımızda Namık Kemal, ilk sahte kahramandır ve aslen Arnavut'tur. Ancak Arnavut olması hiç önemli değildir, çünkü Mehmet Akif gibi bir mümin şair de Arnavut kökenlidir ama Müslüman'dır, dolayısıyla Türktür. Necip Fazıl'a göre asıl olan etnik kökeni değil Müslüman olmasıdır. Namık Kemal'de Müslümanlık anlamında problemler vardır. O, adı bile anılmaya değer olmayan bir başka sahte kahraman olan Şinasi'nin şuursuzca arkasına takılmıştır. Namık Kemal ayrıca, muhtevasını bile bilmediği bir "vatan" kelimesinin peşine düşmüştür. Bu memleket için zararlı bir kurum olan İttihat ve Terakki Partisi'nin ilk üyelerindedir. İttihatçılar ise, asıl dertleri vatan olmayıp, özellikle Mısırlı Fazıl Paşa'nın kıskırtmasıyla, yurt dışında çıkardıkları gazetelerde hep Osmanlı'ya ve Padişaha sövmüşlerdir. "*Namık Kemal, "Vatan Yahut Silistre" adlı bir piyes yazmıştır. Orada İslam Bey diye biri var. Tek nakarat: Vatan, vatan... Yaşasın vatan... Başka laf yok... Vatan... Vatanın ne bir izahı var, ne bir anlamı.*" Namık Kemal, bir kere Kıbrıs'a sürgüne gidiyor. İşte gördüğü bütün zulüm bu. Velhasıl Namık Kemal hep abes işlerle uğraşiyor ve ölünce de "hürriyet şehidi" ilan ediliyor. Kısakürek, Namık Kemal'in şairliği için de şunu söyler: "*Namık Kemal'in şiir tarafı... Benim bir tasnifimdir bu; telkin değil, tebliğ... Hakiki şair telkincidir; tebliğci değil. Tebliğcilere davulcu diyebiliriz. Biri kemancı ise, öbürü davulcu.*" Kısakürek, Namık Kemal'in şairliğinin, yazarlığının, tarihçiliğinin ve makaleciliğinin de son derece zayıf olduğunu söyler. Sonuçta şair Namık Kemal için hükmünü tek kelimeyle ifade eder: "*Cüce.*" (SK, 80-85).

Necip Fazıl, Namık Kemal'i daha başka yazılarında da eleştirir. Hatta Namık konusunda kitaplar yazar. Bu kitaplardan biri de 1940 yılında, devrin Mili Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in talimatıyla Necip Fazıl'a sipariş edilir. Amaç, yüzüncü doğum yıldönümünde Namık Kemal'i anmaktır. Kısakürek bu kitapta Namık Kemal'e eleştiri sınırlarını aşan olumsuz bir tavırla yaklaşmıştır. Namık Kemal'in şairliği, romancılığı ve tiyatro yazarlığı konusunda Necip Fazıl çok ağır bir eleştirel söylem geliştirmiştir. Üstat, Namık Kemal'in sadece gazeteci yönünü olumlamaktadır. Diğer yönlerini adeta yerden yere vurur. Hilmi Yavuz bunun sebebini, Cumhuriyet kanonuna bağlar. Namık Kemal, iki önemli özelliği ile tanınır. Biri Batıcı (aydınlanmacı), diğeri ise "ruhta İslam ve Şarklı olma" özelliği. Cumhuriyet'ten sonra Namık Kemal'in sadece Batıcı yönü öne çıkarılıp da diğer

yönü görmezden gelinince, Necip Fazıl devreye girer ve Namık Kemal'i yerden yere vurur.⁹

Ziya Gökalp: Necip Fazıl, Ziya Gökalp'i de "sahte kahraman" olarak nitelendirir. Türkçenin sadeleşmesinde Ziya Gökalp'in katkısı olduğunu söyleyen Necip Fazıl, Gökalp'in diğer cephelerini eleştiriye tabi tutar: "*Türkçülüğüne gelince... Feliks kulpaların (cinayet işlemekten mutlu olanların) en büyüğü.. Çünkü kendi orijinal bir filozof değildi, bir esas getirmede. Emile Durkeim isimli sosyolog ve filozof bir Fransızın kopyacısı oldu. Kopyayı da aslına sadık kalarak yapmadı. Çünkü -burası en ince nokta- Emile Durkeim'in kafasında, anlayışında milliyetçilik, ruhi muhtevanın, yani inanılan şeyler mecmuunun, bilhassa dinin, o milletin hususiyetlerine serptiği renkler ve çizgilerden meydana gelme duygu... Milliyetçilik budur. O, bunu İslamiyet'i kaldırıp yerine bir şey getirmek suretiyle telafi yoluna saptı. (...) İslam düşmanlığında hepsinden ileri gitti. Fakat temelsizliği de anladı, İslam yerine Türkçülüğü getirmeye kalktı.*"

Necip Fazıl, Ziya Gökalp'in "Vatan" şiirinde geçen şu bölüme de eleştiri yöneltir: "*Bir ülke ki camiinde Türkçe ezan okunur / Köylü anlar manasını namazdaki duanın / Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kur'an okunur / Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Hüda'nın / Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır vatanın.*" Üstat'a göre, "*Bu şiiri yazan İslamiyet'i feda ediyor demektir. Kur'an'a Türkçe demek topyekun İslam ölçülerini ve Allah'ı inkâr etmeye müsavidir. "Çünkü Kur'an ne şudur ne budur -ne Türkistan ne bilmem ne dediği gibi- ne de Arapçadır. Kur'an Allah'ın Arapça üzere inzal ettiği öz kalamıdır ve Arapça dahil, hiçbir lisan ile kıyas ve iştirak kabul etmez bir keyfiyettir."*

Necip Fazıl, Ziya Gökalp hakkında çok vahim bir iddiada da bulunur. İfade ettiğimiz gibi bu bir iddiadır; çünkü Necip Fazıl söz konusu iddia için "öğrendiğime göre" gibi dolaylı bir ifade kullanır: "*Öğrendiğime göre (Ziya Gökalp) Allah'a inanmamış... Hem Allah'a inanma, hem ona söv... Duyulmamış, görülmemiş şey!...*" Kısakürek, bu iddiasını ortaya koyduğu konferansta itirazlarla karşılaşınca şunu söyler: "*Din ve İslam düşmanlığına Ziya Gökalp'in, bizzat eserleri şahitti.*" (SK, 87-90).

Üstat, bir başka yerde de Ziya Gökalp'i şöyle eleştirir: "*Ziya Gökalp'in etrafındaki hececiler ve açık Türkçeciler, gözümde, yeni alete yeni ses katamayan basit devşirmeler... Ziya Gökalp'in Türkçülüğü de kekremsi bir şey...*"¹⁰

Kendisinden Önceki Kuşaktan Olduğu Halde Bir Şekilde Tanıştığı Kişilere Eleştirisi

Necip Fazıl, kendisinden bir kuşak önce gelen; pek çoğu ile de bir şekilde tanıştığı şair ve yazarlar hakkında da eleştiri yapar. Bu kişiler arasında Abdülhak Hamit Tarhan, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Abdülhak Şinasi Hisar ve Fazıl Ahmet Aykaç'ın isimlerini zikredebiliriz. Üstat bu kişilerin kimini övgü derecesinde yüceltmiş, ancak eleştirilerini de eksik etmemiş, kimisini de hırpalarcasına adeta yerden yere vurmuştur.

⁹ Hilmi Yavuz, "Necip Fazıl Namık Kemal Hakkında Ne Düşünüyordu", *Doğumunun 170. Yılında Uluslararası Namık Kemal Sempozyumu* (20-22 Aralık 2010) Bildiriler Kitabı, Cilt II, Tekirdağ 2010, s. 1181-1185.

¹⁰ Necip Fazıl, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yay. İst. 2011, s. 46-47. (Yazıda çokça zikredilecek olan bu kaynak, bundan sonraki alıntılarda **(OB, sayfa numarası)** kısaltmasıyla ve metin içinde verilecektir.)

Abdülhak Hamit Tarhan: Hamit, Necip Fazıl'ın sık sık evine misafir olduğu biridir. Aralarında yakın bir dostluk vardır. Kısakürek Hamit'i şöyle tanıtır: “Şair-i Azam lakaplı Abdülhak Hamit'i görünce insan, bunca İngiliz soylusu arasında Kraliçe Viktorya'yı hayran bırakan Bala rütbeli bu Osmanlı beyinin kıyafet ve tavır asaletine tutulmaktan kendisini alamıyor.” (B, 130). Üstat'a göre Hamit ayrıca, doksanına yakın bir ömür sürmüş, şiirinden daha şaşaalı bir görünüşe sahiptir. Velhasıl Hamit, Kraliçe Viktorya'yı ve İngiliz lordlarını büyüleyici bir zarafet ve olanca lüksleriyle iştihali bir dünya tadımıdır (B, 224).

Abdülhak Hamit Tarhan Necip Fazıl'a “Ben Tanzimat'ı yaşadım ama, ruhunu ve manasını senden öğreniyorum.” (OB, 72) demiştir. Dolayısıyla Hamit, Kısakürek'in önem verdiği şairlerden biri olmuştur. Necip Fazıl, 1938'de Zonguldak'ta Abdülhak Hamit Tarhan hakkında bir konuşma da yapar. Bu konuşmada “büyük sanatkâr” tarifi yapan Kısakürek'e göre “sanatkâr, alnında Allah'ı aramak memuriyetinin ilahi ışık püskürtmesiyle doğar” ve “kalabalıklardan bu ışığın delaletiyle ayrılır.” Homeros, Sadi, Shakespeare, Goethe bu tür sanatçılardandır. Tanzimat'tan sonra bu ölçüye en çok yaklaşan sanatçı Hamit'tir. Sadi, seksen yaşında Gülistan'ı bitirirken, Hamit, seksen altı yaşında “Vicdan Azabı” piyesini yazmıştır. Necip Fazıl buraya Goethe'nin şu sözünü alır: “Herkes hayatında ancak bir kere buluş ıstırapı çeker. Fakat dehanın çocukları, ölünceye kadar sayısız buluş acısı çekerler. Çünkü böylece her fırsatta gençleşirler.” Hamit'i bu ölçüye yakın gören Kısakürek, ondan önceki ya da onun çağındaki pek çok ismi de adeta yerden yere vurur: “(Hamit) kendisinin de habersiz olduğu bir taraflıyla, ferdiyetinin müstesna örgüsüyle kendinden öncekilerin seviyesini aşmış, bu zümrenin ideolojyasından farklı bir şey beslemeksizin, gösterdiği istikametlere doğru hızla koşabilmiş, onların hazmedemediği maddeleri temessüle başlamış, taklit tesirini aslına yaklaştırmış ve bir intikal devrinin şaşkınlığı arasında, birdenbire büyük ve ilk şahsiyet katasında görünürmüştür. Bu hal, o anın şartlarına göre, göz kamaştırıcı bir manzara, kocaman bir merhaledir.” Necip Fazıl, Hamit'i eski büyük şairlerimize yaklaştığı için de olumlu değerlendirir: “İslam duygu ve düşüncesi içinde doğmuş ve yetişmiş ve aralarında Süleyman Çelebi, Yunus, Fuzuli, Baki, Şeyh Galip gibi büyükler yetişmiş şairlerden bir zümre istisna edilecek olursa, Türk edebiyatında metafizik kafaya sahip ilk sanatkâr Hamid'tir.”¹¹

Yahya Kemal Beyatlı: Yahya Kemal, Necip Fazıl'ın Askeri Bahriye Deniz Mektebi'nden hocasıdır. Bu mektepte Yahya Kemal'i ilk olarak onlara tanıtırken şu söylenmiştir: “Türk dili ve şiirinin en usta yontucusu!” Bu sözden sonra Yahya Kemal'le ilk defa karşılaşan Necip Fazıl şunu söyler: “Boyuna burnunu karıştıran kontrolsüz hali, dalgın ve eşyadan habersiz tavrı, efsane kahramanları etrafında boyuna köpürttüğü satıhçı heyecanı Yahya Kemal, beni o zamandan çekmedi.” (OB, 41). Ancak Necip Fazıl, Yahya Kemal'in çağdaşlarına oranla durduğu yeri de önemser. Ona göre “Yahya Kemal, yakından bağlı olduğu divan edebiyatının “bedii” ölçülerini o edebiyatın nakış muhtevasına tetabuk edemeden (uyduramadan) taklide kalkmıştır.” (K, 32). Buna rağmen “Yahya Kemal, eskinin, kubbede sönen kandil gibi, çok maharetli bir habercisidir. Eski kıymetin, kaybolan kıymetin yani. Fakat kendisi nakıştan ve kremadan ibarettir. Aziz ekmek tarafı, muhtevası zayıftır. Metafizik muhtevası yani. Ama sevdiğim birisidir. Hocamızdı.

¹¹ Necip Fazıl, *Hitabeler*, Büyük Doğu Yay. İst. 2003, s. 61-81.

Ben ondan edebi bir şey almadım." (K, 241). Necip Fazıl, Yahya Kemal'i Fikret ve Akif'ten daha güçlü olarak görür fakat eleştirmekten de geri durmaz. Necip Fazıl'a göre Yahya Kemal, Divan edebiyatının bir pastişidir (benzetmecisidir) ve Türkçeyi de daha öncekilerden iyi kullanır. Ancak buna rağmen Yahya Kemal, kandilleri sönmüş kubbenin ruhunu dile getirmekten acizdir (B, 130).

Necip Fazıl, Yahya Kemal'i intihal yapmakla da itham eder: "*Oysa kimse farkında değildir ki onun, "Hala dilimdedir tuzu engin denizlerin" mısraı tevii kabul etmez biçimde Omeros'un "Odisa" destanındandır.*" (B, 91).

Necip Fazıl Yahya Kemal'i, Edebiyat Mahkemeleri'nin ikinci sanığı olarak da yargılar. Mahkemede iddia makamı Yahya Kemal'i, şairliğinin etrafında birtakım efsaneler teşekkül ettiği gerekçesiyle ve ünlü şairin bu hayal mahsulü söylentilerden arındırılması amacıyla yargılamaya karar verir. Yargılama başlar ve Yahya Kemal hakkında bazı şair ve yazarlar şahit olarak dinlenir. Mahkeme sonunda şu kararı verir: "*Yahya Kemal, yaşadığı devrin, bilhassa sanatta baştanbaşa sathi ve sahte oluşları ve oluşların mukallit ve aşağılık örnekleri arasında, kelimenin bütün mesuliyetiyle gerçek bir şairdir. Şu kadar ki, bu gerçekliği, Türkün, cemiyetinden edebiyatına kadar sarsılan binasında, şiir köşesiyle de olsa, bir temel kuracak büyük terkip ve cevhere ulaştıramamıştır. Bu bakımdan, Yahya Kemal'i en kısa bir ifade içinde özleştirebilecek bir cümle aramak lazım gelse denebilir ki, O, "dünyaları kavramakta en ileri plastik zevk hadlerinin mağrur inzivasına çekilmiş ve buradan büyük idrake yol bulamamış sanatkâr(dır).*" (EM, 39-50).

Yahya Kemal, Üstat'ı bir açıdan da mutlu etmiştir. Üstat'a göre Yahya Kemal ve neslinin bir adeti vardır. Onlar, kendilerinden sonrakilerle alakalı görünmek istemezler. Bunu küçüklük sayarlar. Ancak Necip Fazıl kendi yazdığı bir şiiri, Yahya Kemal'in ezbere okumasından da son derece mutlu olur (B, 213).

Abdülhak Şinasi Hisar: Necip Fazıl'ın bir türlü sevemediği ve her fırsatta eleştirdiği biri olan Hisar, edebiyat dünyasında "temizlik hastası" olarak ün yapmıştır. Kısakürek'e göre "*Abdülhak Şinasi Hisar mikrobobudur, yani mikrop korkusu hastalığı. Öylesine ki, Birinci Dünya Savaşı'nda, yarı körler, topallar ve kolsuzlar bile askere alınırken, o, cinnet derecesine vardığı bu hastalığı yüzünden kurtulmayı bilmiştir. Yemeğini, bazı hususi ve huyunu bilen lokantalar müstesna, umumiyetle evinde yer, ekmekleri kızartılmış ve operatör pensiyile tutulmuş olarak önüne gelir, çatal kaşığı ise kaynar su banyosundan sonra buğulu buğulu tabağına bitişirilir. Kadınların elleri öpülmez, fakat sıkılaşarak da kalmaz, öpüldüğü manasına alın hizasına kadar çıkarılır. Bu hal, temizlik tedbirinde mübalağacı bir adamın titizliğini değil, vehmin illete dönmüş felaketini göstermektedir. Bu adam bizzat pis ve o kadar korktuğu mikrobun bizzat kendisi...*" (B, 126-127). Necip Fazıl Abdülhak Şinasi'nin romancılığını da eleştirir: "*Abdülhak Şinasi Hisar, 40-50 yaş arası romancılığa başlayacak, bedestan eşyası kabilinden eski zaman renk ve çizgilerini dışından vitrinleyecek, ama hiçbir ruh ve meseleye inemeyecek; üstelik Türk romanının kısırlık dünyasında bir şey sanılacak adam... Bu adam, kültürü de, yapmacıklığı, yani snobluğu da, efkârı da, inkârı da çilesiz, mikrop dehşetinden ileri bir ruh ukdesi olmayan... Tanzimat aydını tipinin son ve hasta modeli Şinasi Başefendi... İlk model de Şinasi değil miydi?" (B, 193-194).*

Ahmet Haşim: Necip Fazıl'ın ilk şiirlerinden biri Yeni Mecmua'da yayınlanır. Ahmet Haşim de bu derginin yönetimindedir. "Mezar Kitabesi" adını

taşıyan şiiri bu dergide yayınlanınca bir hayli ilgi de görür. İlgi gösterenlerden biri de Ahmet Haşim'dir. Haşim o günlerde kendisiyle karşılaşan genç Necip Fazıl'a şunu söyler: "*Çocuk, bu sesi nereden buldun sen!...*" (OB, 57). Necip Fazıl'la Ahmet Haşim'in ilk karşılaşması bu şekildedir ve Üstat bu karşılaşmayı pek çok yerde anlatır. Ancak Üstat, Haşim'e pek sıcak bakmaz. Ona göre Ahmet Haşim, Yahya Kemal'i yermekle dehasını göstermeye çalışır. "*Haşim, burun delikleri huni gibi açılan ve her şeyi içine çeken öyle bir esatiri hayvandır ki, kocaman bir sebze hali veya et sergisinin çöplüğünden geçse yerde toz bile bırakmaz. Şair değil, zemin üzerinde ne bulsa midesine indirici bir elektrik süpürgesi...*" (B, 89).

Fazıl Ahmet Aykaç: Necip Fazıl, sanatçı kişiliğini ve sanat dünyasındaki yerini dikkate almadan, kriterlerine ters hareket eden hemen herkesi eleştirir. Bunlardan biri de Fazıl Ahmet'tir. Üstat, şair Fazıl Ahmet Aykaç'ı kutsalı hafife aldığı için eleştirir: "*...Genç Şair, yolda bir "Cumhuriyet" gazetesi alıyor ve yürüyüşünü kesmeksizin gazeteye bir göz atıyor. Ne görse iyi?.. Birinci sayfede Fazıl Ahmet'in, kaftiyeli, şiir olmak iddiasında bir yazısı... İnkılabı metheden şairlik iddiacısı "Tevrat'ı yırttım, İncil'i yaktım, Kur'an'ı attım!" gibi (gibisi fazla, aynen böyle) laflar etmiyor mu? Genç Şair iliklerine kadar tiksintiyle doluyor...*" Aradan fazla zaman geçmeden Necip Fazıl, Fazıl Ahmet'le karşılaşır ve bu yazıyı konuşurlar. Fazıl Ahmet şunu söyler: "*Ayol, sen o lafları samimi mi sandın!*" Necip Fazıl bu cevaba da kızar ve şunu söyler: "*Genç Şairin bu noktada Fazıl Ahmet'e özrünün suçundan daha çirkin olduğuna dair verdiği cevabı belirtmeye hacet yoktur. Ruhunda iffet ve halisiyetten tek zerre taşıyan herkes Fazıl Ahmet'in cevabındaki felaket derecesini takdir eder.*" (B, 133-134).

Kendisinden Önceki Kuşaktan Olduğu Halde Fikren Yakın Olduğu Kişilere Eleştirisi

Necip Fazıl, fikren yakın olduğu ya da kendisine olumlu manada tesir ettiğine inandığı iki kişi hakkında da değerlendirmeler yapar. Bu kişiler Mehmet Akif ve İbrahim Aşki Bey'dir.

Mehmet Akif Ersoy: Necip Fazıl'ın çok değer verdiği, ancak bazı yönlerini eleştirmekten de geri durmadığı isimlerin başında Mehmet Akif gelir. Üstat, pek çok kitabında ve yazısında Akif'i değerlendirir. Ona göre "*Mehmet Akif'te tebliğ hali vardır. Ama böyle yarım yamalak söyleyişle İslam'ın telkini gerçekleşmez. Ben onun bir İslami endişe taşıdığını söyleyebilirim. Ama aranan edip o da değil. (...) Bu şair kimdir diye sorarsanız, Lebid'dir, Hassan'dır, Zübeyr'dir cevabımı verebilirim.*" (K, 296).

İslam dünyasındaki bazı fikir akımlarını ve bu akımların mensuplarını dini (İslami) anlamda eleştiriye tabi tutan Necip Fazıl, bu kişiler arasında Cemalettin Efgani, Muhammed Abduh gibi isimleri anar. Üstat'a göre bugün gördüğümüz Vehhabilikte ve Akif'in mensup olduğu ekolde Cemalettin ve Mısırlı Muhammed Abduh birinci derecede tesirli idiler (K, 220).

Necip Fazıl, Mehmet Akif'i Edebiyat Mahkemeleri'nin üçüncü sanığı olarak da yargılar. Savcı, Mehmet Akif'in "*hakikate aykırı olarak şair sayılması ve bu şöhretin incelenmesi*" amacıyla dava açıldığını söyler. Savcı, Mehmet Akif'in şair olmadığını, bunu bizzat şairin kendisinin de itiraf ettiğini de belirtir. Ayrıca İslam dünyasında kendilerine yer edinen ve taraftar toplayan Muhammed Abduh ve Cemalettin Efgani gibi fikirleri ve İslami hassasiyetleri tartışmalı kişilerin peşine takılması da Akif için bir suçtur. Mehmet Akif'in lehinde ve aleyhinde şahitlik

yapanlar dinlenir. Necip Fazıl, Büyük Doğu dergilerinde "Adı Değmez" mahlasıyla da yazılar yazmıştır. Mahkemede Kısakürek'in yazdığı bu yazı okunur. Yazıda şu cümle dikkat çekmektedir: "Mehmet Akif, müspet bir Teyfik Fikret'ten başka bir hüviyet değildir." Aynı yazıda Necip Fazıl, Teyfik Fikret ve dönemin diğer şairlerini "er" olarak nitelerken, Akif'i de bu erlerin başındaki "onbaşı" olarak vasıflandırır. Necip Fazıl, söz konusu yazısının sonunda ise şunları söyler: "Her şeye rağmen Mehmet Akif, bütün bir sahte gidiş içinde, o sahteliğin sadece sahte olmayarak aynı kıratında bir aksülameli halinde, hem mefkuresi ve hem sanatıyla, hakkı verilmemiş bir hakikilik, aslilik ve halislik örneğidir. Bu bakımdan, onu, hakkını verememiş de olsa gününün biricik büyük aksiyon planına geçebilmiş ve bu planda gerçekten ahlaklı ve feragatli bir kahraman hayatı yaşamış, fakat aynı yolun beklediği gerçek kahramanların gerçek vasıfları önünde mahcup kalmış kabul edebiliriz." Mahkemenin Akif hakkındaki nihai kararı ise şöyledir: "... Mahkeme heyeti (...) Mehmet Akif'e, temsil ettiği mücadelede ve hamle hedefindeki asli değer bakımından bir çelenk vermeğe, fakat çelengin üzerine şu kaydın yazılmasına karar verdi: "Doğru yolun kifayetsiz mütefekkirine, küçük şairine, fakat hayatıyla büyük feragatkâr ve namuskârına Allah rahmet eylesin..." (EM, 51-62).

Necip Fazıl, 1965'te Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nda da Mehmet Akif üzerine bir konferans verir. Bu konferansında Akif için şunları söyler: "(Mehmet Akif) Bodler'in ifadesiyle, devlere mahsus kanatlardan mahrumdu ve toprağa, damlara çok yakın mesafeden uçmaya mahkumdu. O, bütün kuvvetini imanından aldı ve birbirine dayalı iki kalas gibi, imanını şiiriyle taşıırken, şiirini imanı sayesinde ayakta tutabildi. (...) Masonluk ve kozmopolitliğin mikrop yuvalarını devlet ve cemiyet mafsallarına yerleştirdiği, ortalığı "Jön Türk" isimli pembe kılı ve tek gözlü batı hayranı maymunların kapladığı, İslam vecdi yerine başka bir heyecan tedariki içinde kabuk ve posa milliyetçiliğinin tezgahlanmaya doğru gittiği, olanca gerilik suçunun İslamiyet'ten bilinmeye başlandığı ve bütün bunların modalaştığı, kibarlaştığı, salonlaştığı, banklaştığı, edebiyatlaştığı, politikalaştığı, mektepleştiği ilk devirde, ismine meşrutiyet dedikleri ve yalanı 56 yıldır süren o sahte hürriyet çığırında, ortalıkta alim, mütefekkir, sanatkâr, hiç kimse boy gösteremezken, tek başına bin bir yol ağzına çıkıp "Durun!... Hiç kimse yoksa ben varım! Sadece iman ve İslam! Başka yol tanımıyorum." diye haykırmış olmasından geliyor Akif'in kahramanlığı."¹²

Türkiye'de bir ara Mehmet Akif'in yazdığı İstiklal Marşı tartışma konusu olur ve yeniden bir Milli Marş yazılması gündeme gelir. Hatta "Ulus" gazetesi bu manada bir de Milli Marş yazma yarışması düzenler. Bu arada Necip Fazıl'a marş yazma teklifi gitmiştir. Onun için denilmiştir ki: "Bunu yazsa yazsa Necip Fazıl yazabilir, ama bir garip adamdır, yazmaz." Daha sonra Necip Fazıl'a teklif açıkça yapılır. O da şunu söyler: "Akif'in ruhuna ve eserine hürmetim var... Fakat içinde hiçbir has isim geçmemek ve kendi anlayışıma göre yazmak şartıyla, milletimden aldığım heyecanı böyle bir marş içinde billurlaştırma isterim." (OB, 172). Necip Fazıl bu vesileyle "Büyük Doğu Marşı"nı yazmıştır. İstiklal Marşı'nı yenileme meselesi bir şekilde gündemden düşünce de Necip Fazıl'ın yazdığı şiir "Büyük Doğu Marşı" adıyla kalmıştır.

¹² Necip Fazıl, *Hitabeler*, Büyük Doğu Yay. İst. 2003, s. 117-122.

İbrahim Aşki Bey: Necip Fazıl Bahriye Deniz Mektebi'ndeki edebiyat hocası İbrahim Aşki Bey'i ise şöyle değerlendirir: "*Hocalarımızın en yaşlısı, derin irfan sahibi, ancak birkaç tanıdığı arasında maruf ve herkesçe meçhul hususi kıymet... Edebiyat ve felsefeden, riyaziye ve fiziğe kadar iç ve dış birçok ilimde derin ve mahrem mıntikalara kadar nüfuz edebilmiş, birkaç risalecikten başka hiçbir şey neşretmemiş ve kabuğunun içinde sönüp gitmiş, bu kızıla çalan pala bıyıklı ve Tatar suratlı insan, sonradan bize Edebiyat Muallimi oldu; ve bana bilmeden, isteklisi olduğum dünyadan, belki derme çatma, fakat ilk adresleri verdi.*" (OB, 41).

Önceki Kuşaktan Olduğu Halde Fikren Muhalif Olduğu Kişilere Eleştirisi

Necip Fazıl, kendi kuşağından önce yaşayan, ancak hayatları, fikirleri ve eserleri ile milletimize olumsuzluklar aşıladığını düşündüğü Tefik Fikret, Abdullah Cevdet, Salih Zeki Aktay, Behçet Kemal Çağlar ve Kemalettin Kamu hakkında da şiddet dozu yüksek eleştiriler yapar.

Tefik Fikret: Tefik Fikret'i ilk önce çevresi içinde ele alan Üstat şunu söyler: "*Bir Abdullah Cevdet vardı. O kadar hasis bir adam ki, evinde misafire kahve ikram etmezdi. Kazara etse, "evvelki misafirin telvesi midir" diye şüphe ederdik. Türkiye'de hangi inkılap yapılmışsa kendi teklifi olduğu iddiasında idi. Macarlardan damızlık erkek getirmeğe kadar kalktı. Bazı Avrupalı müsteşriklerin (oryantalistlerin) eserlerini en hainane şekilde tercüme etti. En hainlerini seçti. (...) Hemen yanı başında Fikret gelir. Fikret yeni zamanın habercilerinden sayılıyor. (...) Fikret saf şiir üzerinde, kekeme bir avukattan başka bir şey değildir.*" (K, 216-217). Hayatı pek çok paradoks ve kavgayla dolu olan, bu manada zaman zaman trajik yönü öne çıkarılan Fikret, Üstat'a göre, basit ve cüce kurgunluklar ve ferdi inzivadan başka biri değildir (K, 29).

"*Ben Fikret'i felsefi manada geniş ve köklü hiçbir yere mensup görmüyorum.*" (K, 30) diyen Necip Fazıl, Edebiyat Mahkemeleri'nin ilk duruşmasında "Tefik Fikret'i sanık sandalyesine oturtur. Savcının iddianamesinde Fikret, "*edebiyat tarihini fuzuli yere işgal etmek*"le suçlanır. Mahkemede Ali Ekrem, Süleyman Nazif, Cenab Şehabeddin ve Ziya Gökalp şahit olarak yer alır. Necip Fazıl'ın Fikret hakkında yazdığı yazılar da bu mahkemede okunur. Bu yazılarında Kısakürek Fikret'i her yönüyle eleştirmektedir. Bütün bu yargılama sürecinden sonra "İcabı düşünüldü" diye başlayan mahkeme kararı okunur: "*...Şiir dilini nesir dili haline sokmak ve adi bir tebliğ vasıtası haline getirmek, şiir ve fikirde saf kıymet olarak hiçbir derinliğe ulaşmamak ve en cüce Garp sanatkârlarının tesiri altında kalmak; sadeleşen dili en yakası açılmamış lugat canbazlıkları altında boğmak, misilsiz bir hodbinliği ahlak ve fedakârlık şeklinde göstermek ve üstelik memleket içinde belli başlı bir propaganda çatısı altına sığınıp hakiki cemiyet saflarındaki mücadele şartlarından firar etmek ve bütün bunlardan sonra yetiştirdiği oğlu ve meydana getirdiği son eseriyle, mensup olduğu milletin iman kaynağına mutlak bir hıyanette karar kılmak suçlarından dolayı, Tefik Fikret'in, başıboş ve sahipsiz Türk edebiyatı tarihinde açık gözce işgal etmekte olduğu mevkiden indirilmesine karar verildi.*" (EM, 8-18).

Necip Fazıl'ın edebiyatımızda Namık Kemal'den sonra "sahte kahraman" olarak nitelendirdiği ikinci isim Tefik Fikret'tir. Tefik Fikret hakkında diğer pek çok kitabında ve yazısında da eleştiri yapan Necip Fazıl'a göre Fikret, beceriksiz,

adi bir tebliğci ve avukat ağzıyla konuşan biridir. Böyle görünmesine rağmen Fikret'in "büyük şair" olarak anılmasına da anlam veremeyen Kısakürek'e göre, "Akif de ne şiirde, ne fikirde büyük değilken böyle adamların karşısına çıkmak bakımından büyük kahramandır. (...) Fikret kendi devrinde modalaşan Allahsızlığın –Abdullah Cevdet, Hüseyin Cahit vs.- orta malı işportacısı ve leke sabunu hatibi seviyesinde bir insandır. Sülli Prüdom mukallidi olan Fikret, Avrupa'daki şairlerden taklide kim değer bilmiyordu." (SK, 85-86).

Abdullah Cevdet: Edebi yönü öne çıkmayan, ancak, tanınmış pek çok şair ve yazarla ilişkisi olan Abdullah Cevdet de Necip Fazıl'ın eleştirisinden nasibini alır. Abdullah Cevdet, ileride bazı Müslüman aydınlarının "Adüvnullah Cevret adını takacağı, çiçek bozuğu suratlı ve derisinin altı sanki için için iltihaplı bu adam, iki taraflıyla meşhur: İslam'a düşmanlığı ve çingenece hasisliği. Türkiye'de vatan kurtuluşunu Batı kazanına "cup" diye atlamaktan ve özünü inkâr etmekten ibaret bilen Mustafa Reşit Paşa cereyanı üzerinde satıhçı ve gözü kara aydınçıklar planı İttihat ve Terakki'nin ilk kurucuları arasında. (...) Üstatı onuncu sınıf Fransız fikir adamı Güstav Löbon'dur. Şairdir de; hikmetlerini şiirle savurmağa bayılır şiir adına bütün anlayışı, bir takım tezatları aynı kase içinde çalkalama gayretinden ileriye gidemez. Mesela "yükseğe çıktım" yerine "yükseğe alçaldım" demek gibi..." (B, 54-55).

Salih Zeki Aktay: Üstat, edebiyatımızda Nev-Yunani hareketinin sadık mensubu olarak görülen Salih Zeki hakkında da eleştiri yapar: "Eski Yunancı (Nev-Yunani) Salih Zeki Aktay... Arada bir monokl (tek gözlük) taktığı bilinen Yunancı şair, Genç Şaire, kerpiç evden Akropol'e duyulan özenti gibi göründü ve ileride Persefon adlı bir eser neşretmesi üzerine Orhan Seyfi'nin söyleyeceği söz şimdiden hazır bir intiba verdi: Onun Persefon'u bizim gözümüzde Merzifon'dur." (B, 53). Ayrıca Kısakürek'e göre "Salih Zeki, kuvvetli gördüğü insanlara sırf hatırları için inanmakta o kadar cömertti ki, eğer inanılacak yerin neresi olduğu kendisine bildirilse, hemen kabul eder ve Isparta'daki şatosunun harabesinden hala yankaları tüten tekbir seslerine bağlılığını ortaya atardı." (B, 54). Necip Fazıl, Salih Zeki Aktay'ı, "Bâbiâli'nin "bir" numaralı dedikodu ve gizli dosya ustası" (B, 88) olarak da nitelendirir. Necip Fazıl'ın bu eleştirisine karşılık Salih Zeki, Üstat'ı önemser. Hatta Necip Fazıl için "Türkiye'nin Bodler'i" tabirini kullanır.

Behçet Kemal Çağlar: Necip Fazıl, eleştiriden çok hakaret içeren değerlendirmeyi Behçet Kemal için yapar: "...Ankara'da "Ulus" gazetesinde, ikinci sınıf politika simsarları muhitinde, arada bir de mahut pastanede (İstanbul Pastanesi) boy gösteren ve her halinden borsasını aradığı, sürücüsünü bulmaya çalıştığı belli olan bir rejim medhiyecisi şair peydahlamıştır. Bu bir şair değil, zoraki kafiye davulcusu ve hece sayıcısı... Şiiri adi bir bildiri diye kullanan nice davulcuya nispetle de teneke öttürücüsünden daha aşağı ve ismi Behçet Kemal..." (B, 139-140) Kısakürek, kendisinin de öğrenim gördüğü Türkiye'deki yabancı okulları da eleştirmiştir. Ona göre yabancı okullara en uygun hoca tipi Behçet Kemal'dir ve nitekim öyle olmuştur (B, 254). Üstat bir başka yerde de Behçet Kemal'i "dalkavuk" olarak eleştirir: "Türk sanatında basit ve fani politikacılara dalkavukluğun ilk örneği olan Nedim, devir devir tereddi ede ede Behçet Kemal'e kadar ulaşmıştır." (K, 36).

Kemalettin Kamu: Anadolu şehirlerini ve Anadolu insanlarını çokça yücelten Necip Fazıl'ın gözünde "halis Dadaşlar şehri" Erzurum'un ayrı bir yeri vardır. Yani Üstat hem Erzurum'u hem de Erzurumluları çok sever. Ancak en

sevmediği adamın Erzurumlu olmasını da kabullenemez: “(Kemalettin Kamu) halis bir Erzurumlu, yahut Erzurumlu'nun halisi değil, tersiydi; en ucuz tarafından bir inkârcı, bir dinsiz... “Ne örümcek, ne füsün / Kabe Arabın olsun / Çankaya bize yeter” diyen adam.” (OB, 50-51).

Tanıdığı ve Dostluk Kurduğu Kişilere Eleştirisi

Necip Fazıl, edebiyat dünyasında çevresi en geniş şairlerden biridir. Bu zengin çevreyi, pek çoğu özellikle çıkardığı Ağaç ve Büyük Doğu dergilerinin yazar kadrosunda olan dostları oluşturur. Kimdir bunlar? Ahmet Kutsi Tecer, Muhsin Ertuğrul, Peyami Safa, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Cahit Sıtkı Tarancı, Münevver Ayaşlı, İsmail Hami Danişmend, Samet Ağaoğlu, Sait Faik Abasıyanık, Sabahattin Ali, Ahmet Hamdi Tanpınar, Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Hasan Ali Yücel... Üstat, bu kişiler hakkında da eleştiri yapmıştır. Hatta bu kişilerden bazılarını ilk önce övme, daha sonra yerme yoluna gitmiştir. Bunun sebebi ise, daha önce de değindiğimiz gibi, Kısakürek'in dünya görüşündeki değişimdir.

Ahmet Kutsi Tecer: Ahmet Kutsi, Necip Fazıl'ın üniversiteden arkadaşıdır. Gerisini kendisinden dinleyelim: “Ahmet Hamdi'yi üniversitede gözüm hiç tutmadı. Fakat Kutsi ile çabucak kaynaştık. Bu kaynaşma, daha ziyade onun bana tahammül etmeyi bilmesinden, kaprislerime sessizlikle cevap vermesi ve onları sineye çekmesinden doğuyor. Şiirleri de, bir gergef hünerinden ileriye geçmiyor ve metafizik ürpertiye yanaşmıyor. Ama muhakkak ki heceye yeni bir zarafet, ahenk ve mistik bir dil getirmek istidadında... Kutsi'nin bu dış yüzden işçilik sanatını o kadar beğeniyorum ki, onu bir müddet sonra tanıdığım Peyami Safa'ya bir harika diye vasıflandırıyorum.” (OB, 58-59). Üstat, bir başka konuşmasında ise Tecer için şunu söyler: “En beğendiğim şair Ahmet Kutsi... (...) Her tenin hususi bir kokusu, her yüzün bir ifadesi olduğu gibi, onun şiirinde de kendisine ait bir meşrep var. Ben modern sanatkârda aradığım vasıfların bazılarını onda buluyorum.” (K, 7) Necip Fazıl, daha sonra Tecer'i eleştirir: “Bakınız, Kutsi'de metafizik bir atılım, bir beyin kanaması, ruh yırtılması gösterebilir misiniz?” (B, 92). “...başta istidatlısı görüldüğü üstün şiire bu kıyısını dava ve ideal adamlığına da kıymış olmak şeklinde gösteren, Halk Partisine inanan ve kapılanan, her mananın kaynağı büyük kent ruhunu kerpiç köye feda eden ve aradığı köyü Halkevleri çerçevesinde bulacağını uman, hatta ikbalini bu yolda arayan Ahmet Kutsi...” (B, 212).

Peyami Safa: Peyami Safa ile Necip Fazıl'ın tanışıklığı çok eskilere dayanır. Yani bu, neredeyse Üstat'ın mahalle mektebi yıllarına kadar giden bir dostluktur. İlkokulu okumak için adeta okul okul dolaşan Necip Fazıl, bir ara da Vaniköy'ünde Rehber-i İttihat adlı bir okula devam eder. Peyami Safa bu okulda mubassırdır; yani Peyami Safa, Üstat'ın okuduğu okulda öğrencilerin durumuyla ilgilenen ve düzeni sağlamakla görevli olan biridir. Dolayısıyla Üstat Peyami Safa'yla ilk orada karşılaşmıştır (OB, 30).

Necip Fazıl, Peyami Safa hakkında hem olumlu hem de olumsuz şeyler söyler. Gençlik yıllarında yani değişim geçirmeden önceki yıllarda Üstat'ın Peyami Safa değerlendirmesi şöyledir: “Dostum Peyami Safa çeşitli mahsuller veren bir tarladır. Onda sadece adi ve beylik çiçekler yetiştiren küçük bahçelerin dar sınırları dışında bir şey var. Onda hem katırların yemesine mahsus yabancı otlar, hem de ceylanların emmesi için buharlı filizler bir arada... Genç Şairin o yıllarda Peyami'de kurtarmaya çalıştığı, onun Server Bedi tarafı.” (B, 87).

Kısakürek, daha sonraki yıllarda ise Peyami Safa'yı eleştirir: "Peyami Safa, bizzat kendisinin iki yaşında iken Sivas'a nefyedildiğini söyler. Suçu ne imiş?... Babası İsmail Safa Bey Güney Afrika'da Boer mezalimini tebrik için Hüseyin Siret'le birlikte İngiliz sefaretine gidiyor. Bu hadise üzerine Abdülhamit İsmail Safa'yı burada 3-5 altın kazanamazken 15 altın atıyye ile Sivas'a nefy ediyor. O da meşhur "Sivas menfisi" oluyor. Peyami Safa'ya: "Yahu, dedim, Abdülhamit'in yerinde olsam senin babanı keserdim!" İşte İttihat Terakki marifeti." (K, 221). Necip Fazıl, bir başka konuşmasında ise şunları söyler: "Peyami, dış görünüşüne, hatta içindeki bazı celadet ve hak asabiyeti noktalarına rağmen, bu sadakatsiz adamdı ve hep bu adam kalacaktı." (B, 152). Kısaca Peyami Safa hakkında Necip Fazıl çokça konuşur. Bir ara sola kayar gibi gördüğü Peyami Safa'nın sırf İslam davasına gönül verdiği için kendisine düşman olduğunu da söyler (B, 248-249). Kısakürek sonuçta Peyami Safa'ya şöyle hitap eder: "...Zira sen, Büyük Doğu'ya yazdığın ilk yazılardan beri bizim içimize bir Ce. Ha. Pe hafiyesi sıfatıyla girdin..." (HP, 76).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu: Necip Fazıl'ın ilk zamanlarda dostluk kurduğu, çokça görüştüğü, hatta övdüğü kişilerden biri olan Yakup Kadri, daha sonra Üstat'ın eleştiri oklarına hedef olmuştur: "Yakup Kadri, üslubu ve Edebiyat-ı Cedide budalalarına nispetle zengin dünyasıyla, Bahriye Mektebi'nden beri ruhumu çekenlerden... Hususiyile onun "Erenlerin Bağından" isimli nesirlerine günlerce abandığım olmuştur. Bir gün de onun için edebiyat muallimimiz, tasavvufçu İbrahim Aşki Bey: "Erenlerin bağına girmiş ama üzümünü yiyememiş" demişti. Kaydetmişim. Bugün, üzümünü yiyememek şöyle dursun, erenlerin bağına girmiş olmasını da kabul edemeyeceğim, bu kabuk üstü derin adam, o zamanlar bana kalem ve fikir haysiyetinin ve iç murakabeye sahip muharririnin ta kendisi gibi görünmüştü." (OB, 54). Kısakürek bir başka yerde de Yakup Kadri için şunu söyler: "Bir zamanlar Genç Şair'in, gözünde o kadar büyüttüğü Yakup Kadri, şimdi, çehresinin makyajı ve düzgünü çatlamaya, dökülmeye ve akmaya yüz tutan bir poz verici olmak yolundadır. Yakınına sokulunca, nice sanatkar ve fikir adamında görüldüğü gibi, inkisâr içinde hissedilmektedir ki, onda da her şey bir özentî planında, çile ve ıstıraptan ve doğum sancularından uzak." (B, 97).

Cahit Sıtkı Tarancı: Cahit Sıtkı da Necip Fazıl'ın eski dostlarından ve Üstat, onu da hem över hem de eleştirir. Necip Fazıl, Baudelaire'i hatırlatan şiirleriyle tanınmaya başlayan Cahit Sıtkı'yı da bir yerde över: "...istikbalin güçlü bir şair kabul edeceği, o zamanlar Galatasaray talebesi ve henüz şiir tüyleri yeni çıkmaya başlamış Cahit Sıtkı..." Necip Fazıl daha sonra Cahit Sıtkı'yı eleştirir: "...şiirinde atmaya çalıştığı kuru akılcı mücerretler perendesini bir oyun, bir özeniş, Cahit Sıtkı'da... O, hiçbir zaman hususi bir tahassüs ve büyük ürpertiye ulaşamadı. Çağdaşı Muhip ise deseni kendisine mahsus bir dil ve duygu kumaşını örebildi." (B, 141, 142).

Münevver Ayaşlı: Necip Fazıl'a göre Münevver Ayaşlı, "fındık kurdu" tabirine tam uygun, ufak-tefek, fakat o tabirin gizlediği şuhluk ve uçarılık karakterine uzak, hep gülümseyen ve dışına dikkat eden, kendinden ziyade dışı ile alakalı bir karakterdir. "Tanzimat mamülü Şark ve Garp tahin-pekmezinde kendisine göre bir kıvam sahibi, ama kendisinden de hayrette ve çabucak hayran olmak istidadında bir bünye... Münevver Ayaşlı, muhakkak ki, Şark vitrinini Avrupalıya, Garp vitrinini de Türk'e arz ve izah etmekte seziş ve estetik anlayışına sahip bir selahiyat olmuş; sonradan Osmanlı Hanedanı azasına ve Masinyon gibi

Avrupalı edip şarkiyatçılara açtığı yalısıyla, Bâbüâli kadın kolunun en haysiyetli numunesini vermiştir. Fakat daima kadın ve hissi... Öyleyken, hiç olmazsa "çirkin"i teşhiste, erkeklerden daha hassas ve nüfuzlu." (B, 148-149).

İsmail Hami Danişmend: Necip Fazıl, yakından tanıdığı İsmail Hami'yi de eleştirir. Ona göre "İsmail Hami Danişmend, Kainatın Efendisi ve topyekun zaman ve mekanın Peygamberinden söz ederken "Efendimiz" diye konuşan ve O'nun "Kibirliye kibretmek sadakadır" mealindeki hadisini sık sık kullanan bu zat, hakikatte müthiş kibirli... Halini bu mukaddes hadise sığınarak mazur göstermesi için de, kendisinden başka herkesi kibirli farz etmekten başka çaresi yok... İsmail Hami Danişmend öyle bir kibir hastasıydı ki, kendisini kendisine kondurduğu büyük hüviyet, İsmail Hami adlı, gelmiş ve gelecek en büyük tarihçi mütefekkiri bilirdi. Hatta tarihin sabit zaman ölçülerini bile alt-üst etmeye kalkardı. Mesela İsmail Hami, İslam tarihine ait nübüvvet ve risalet zamanlarını bile yanlışlayıcı kronolojik iddialar savurur ve her şeyden müthişi şu iddiaya kadar vardırı: "Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinde başlıca sebep, onu kendi dinlerine benzetmiş olmalarıdır." Gel de şimdi bu zata dindar demeye kalk." (B, 149-150).

Samet Ağaoğlu: Demokrat Parti mensubu olan ve hikâyeler de yazan Samet Ağaoğlu da Üstat'ın yakından tanıdığı kişilerdendir: "Samet Ağaoğlu, meşhur İttihatçılardan Ağaoğlu Ahmet'in oğludur. Kabuk milliyetçilerinden biridir. Pratik zekası ve esprileri kuvvetli bir politikacı. Aynı zamanda fiziksel olarak da çok çirkin birisi." (B, 207).

Sait Faik Abasıyanık: Modern Türk hikâyesinin önemli ismi Sait Faik de Üstat'ın eleştirilerinden nasibini alır: "Sait Faik, klasik manada bir hikâyeci değildir. Sadece tek tonlu bir dünyadan, hususi renkler, çizgiler, sesler ve kokular devşirici bir şiir meraklısı... Onda Mopasan, Oskar Vayld ve daha niceleri, hatta Ömer Seyfettin ve Peyami Safa ayarında bir hikâye binası ve ona göre bir tahlil ver terkîp örgüsü yoktur. O kendisini ince bir cam çubuk üzerindeki esans misali, ancak küçük hikâyecilikte yutturabilir. Onda yalnız küçük şiir zevki ve en iptidai içgüdüleriyle gidip gelen ve nebati bir hayat panayırının belki renkli, fakat sefil şahıslarından ibaret tek dekor ve tek ton... Sait Faik budur; belki bu halin bir nevi bunalımı içindedir. Fakat ne bir ulvi fikir, ne bir çile, ne isteklisi olduğu yeni bir dünya, ne bir iddia, ne bir dava; ve en hazini ne de kafa sancısı planında üstün bir ıstırap..." (B, 209).

Sabahattin Ali: Necip Fazıl, modern hikâyemizin bir diğer ismi Sabahattin Ali'yi de eleştirir. Ancak onu Sait Faik'ten daha iyi bulur: "Sait Faik'e mukabil Sabahattin Ali, hikâyenin bina, yapı işinde ustaca, vakıtalara bağlı iç kumaşı kaba çuval bezinden ileriye geçmez ve şiirden zerrece nasibi olmayan kupkuru bir amele..." (B, 210).

Ahmet Hamdi Tanpınar: Tanpınar da, tıpkı Ahmet Kutsi Tecer gibi Necip Fazıl'ın üniversiteden sınıf arkadaşıdır. Üstat onun için şunları söyler: "...kendi aleminde, kozası içinde, dışarıyla teması seyrek, gayet yavaş ve pasif, ama muhakkak ki, soylu bir tekamül içinde mesafâ almakta, titiz ve zevkli mizacını hikâye ve romanda da gösterme yolunda ilerlemekte... Ne var ki, şiir adına nakış yerine kütük, yani muhteva kıymetini başa alamadığı ve hünerli bir nakışçı olan Yahya Kemal'e bu bakımdan bağlı olduğu için tiknefeslikten kurtulamıyor ve bu hal içinde, tıptış tıptış son durağına doğru yürüyor. Bu durak bir tükeniştir." (B, 212).

Bedri Rahmi Eyüboğlu: Üstat, bir zamanlar aynı evi paylaşacak kadar dost olduğu Bedri Rahmi'yi de eleştirir. Necip Fazıl, yukarıda da belirttiğimiz gibi, daha sonra eleştireceği bazı kişileri en başta övmektedir. Bunlardan biri de Bedri Rahmi'dir: "*Bedri Rahmi, o zaman genç ve eşyayı tefsirde gerçek ressam... Sık sık garsonyerine uğrayanlardan biri. Derinliğine duygu püskürtülü kelimeleri, cümleleri de var...*" (B, 217).

Hasan Ali Yücel: Türk siyasetinin bu ünlü ismi de ilk başlarda Necip Fazıl'ın yakın dostudur. Ancak zamanla Üstat ona da cephe almaya başlar. Necip Fazıl, Hasan Ali Yücel'i de tıpkı Naziler gibi kaşlarını yukarıya doğru taradığı; bir de Kur'an-ı Kerim'i Türkçe'ye çevirip aslını bozma çabası içinde gördüğü için de eleştirir (B, 250).

Muhsin Ertuğrul: Edebiyatçı kimliği olmayan, ancak Necip Fazıl'ın tiyatroya yönelmesine vesile olan usta bir tiyatro oyuncusu olan Ertuğrul Muhsin, ilk başlarda Üstat'ın yakın dostları arasında yer almıştır. Zamanla Üstat'ta meydana gelen fikri değişim sebebiyle bu iki dostun yolları ayrılmıştır. Necip Fazıl şunu söyler: "*Kalemimi sahneye cezbeden, ismi gerekmez dediğim ihtiyar Türk aktörüyle (Muhsin Ertuğrul) aramdaki aykırılıklar, 1943'ten 1960 yılına kadar tiyatro muharrirliğime fasıla verdiriyor...*" (K, 122). Bir ara Ertuğrul Muhsin'in "komünist" olduğu söylentileri ortaya çıkınca da Necip Fazıl eski dostunu savunmaktan geri kalmaz: "*Komünist olduğu söylenen, hatta birtakım vesikalarla tespit edilmeye kadar gidilen Muhsin Ertuğrul, hiç de zannedildiği gibi değildir. Onun ideolojik planda komünizma ile hiçbir alakası yoktur. O, güzeli ve çarpıcıyı gördüğü her yerde kendisini teslim eder.*" (B, 201).

Tanıdığı ve Fikren Yakın Olduğu Kişilere Eleştirisi

Necip Fazıl, kendisiyle hemen hemen aynı dünya görüşünü taşıyan bazı kişiler hakkında da görüşler beyan eder. Osman Yüksel Serdengeçti, Arif Nihat Asya ve Nihal Atsız olarak sıralayacağımız bu kişileri ağır bir eleştiriye tabi tutmaz; ancak Nihal Atsız'a biraz fazla yüklenir.

Osman Yüksel Serdengeçti: Osman Yüksel, Necip Fazıl'ın hem hapisane hem de dava arkadaşıdır. Üstat onun için şunu söyler: "*Osman Yüksel Serdengeçti ise, espri düşkünü ve kelime oyunu tiryakisi, eski Türkçü ve yeni İslamcı, her şeyin üstünde de mayası tertemiz ve ruhu ipince, "Serdengeçti" iddialı, dağınıklık ve perişanlıktan geçemez bir tip...*" (B, 314).

Arif Nihat Asya: Üstat, Arif Nihat Asya hakkında şu kısa değerlendirmeyi yapar: "*Büyük Doğu davasının fikri yapısı üzerinde bir çilesi olabileceğini sanmıyorum. Üniversiteden ve uzaktan arkadaşım. Sonradan temasım az oldu. İddiasız biridir. Şiiri de, kenarda ve köşede, kendi kendine küçük bir meşguliyet çapında. Arif Nihat bizden miydi, bilemem ama, bizden olmayanlardan değildi.*" (B, 336).

Nihal Atsız: Necip Fazıl, Nihal Atsız'ı eleştirir. Ancak eleştiriden önce Üstat'la aralarında kısmi bir fikri yakınlık oluşur. Necip Fazıl'dan dinleyelim: "*Nihal Atsız, 1950'de Büyük Doğu idarehanesine gelmişti. Koyu ırkçı ve Hitlervari sağ kaşı üzerine uzattığı saçlarıyla tanıdığım Rıza Tevfik yetiştirmesi bir adam. Kafa ve ruh çilesine sahip biri olmaktan uzak geldi bana hep. "Bir milletin hayrı" diye bir davası vardı ve böyle bir dava olamazdı. İslam dinine "Milletimin dinidir" diye saygı duyardı. Burada asıl olan "İslam dini" değil, "millet"ti. Yani milleti dinin önüne geçirirdi ve bu kabul edilir bir durum değildi. Velhasıl Nihal*

Atsız, budala ve ezberci kültürü içinde son derece sığ bir insandı. 1960 darbesinde kendisiyle telefonda konuşurken Nihal Atsız bana "Seni hala tevkif etmediler mi?" dedi. Ben "Niçin tevkif edeceklermiş beni" diye sordum. Atsız "Şeriatçılığından ve Adna Bey'e (Menderes) bağlılığından" dedi.¹³ Ona "Seni neden tevkif etmiyorlar" dedim. Bana "Ben dindar değilim ki" dedi. Telefonu nefretle yüzüne kapattım ve ölüncüye kadar yüzünü bir kere bile görmedim. Nihal Atsız "Ötüken" adlı dergisinde Peygamberimize hakaretler etti. Atsız sonunda hiçbir iz bırakmadan gitti." (B, 339-342).

Necip Fazıl, kendi dünya görüşüne yakın daha pek çok şahsiyet hakkında da görüşlerini dile getirmiştir.¹⁴

Tanıdığı ve Fikren Muhalif Olduğu Kişilere Eleştirisi

Necip Fazıl Kısakürek, yakından tanıdığı ve fikren muhalif olduğu kişiler hakkında da eleştiri yapar. Başta Nazım Hikmet olmak üzere Nurullah Ataç, Oktay Akbal, Aziz Nesin ve Çetin Altan bu kişiler arasındadır.

Nazım Hikmet: Üstat, ilk önce Nazım'a öncülük eden kişilerden söz eder ve sözü Nazım Hikmet'e getirir: "*Ziya Paşa, Namık Kemal, Rıza Tevfik, Tevfik Fikret gibi şahısların uğraştığı politika, cücelerin politikasıdır. Sanatta üstün politikacıya misal gösterebileceğim, bana yüzde yüz zıt olmasına rağmen Nazım Hikmet'tir. (...) Nazım Hikmet'e bu gözle bakışım benim adaletim ve yalnız çapları tabiye eden objektif görüş imkanımdır. En büyük çapta bir iman ideolojisine karşılık o çapa yakın inkâr fikriyatı da bulunabilir.*" (K, 34).

Nazım Hikmet'le Necip Fazıl aynı mektepte okumuşlardır. Bunu Üstat şöyle anlatır: "*(Nazım Hikmet) benim mektep arkadaşım. Sonra Rus macerasını biliyorsunuz. Mektepteyken komünizmle alakası yoktu. Ben de müridinim işte Mevlana, diye bir şiiri var. Bu adamda bir etof, kumaş, bir şey olduğu muhakkak... Fakat ondan sonra muayyen bir kanaat üzerine mihlandı. Bütün mazisini kopardı, çocukluğunu, fikriyatını reddetti. Hafızı Kapital olmak istiyorum. Ne demek bu... (...) Fakat bir de fason de perle var ya, konuşma tarzı, ifade tarzı. Onda kuvvetli tarafları olduğunu inkâra imkan yok. Şiirin nizamını bozdu bu adam. Bunu bozarken orijinal değildi. Mayakovski'nin mukallidi oldu.*" (K, 247-248).

Kısakürek, bir başka konuşmasında ise şunu söyler: "*Nazım, pür sanatta küçük adamdı. Eserleri kolaydır, kendisi kolaycı. Hangi bahiste olursa olsun, kolaydan nefret ederim. Latinler "Felixe Culpa" derler, mesut cinayet. Bütün sahte inkılâplar bu sınıfa girer. Mesela montaj sanayi.. Nazım, solun Türkiye'deki montajcısıdır.*" (K, 110). "*Nazım Hikmet, hafızlığın kıymetini ifade için, meseleyi İslam'dan seçiyor. "Hafız-ı Kapital olmak istiyorum" diyor. Zavallı "yamık kafa". Bir şiir nefesi olan adam. (...) Nazım, şiir kumaşı olan... Muhtevası, nakışı, estetiği olan adam değil... Ama bomboş teneke adamlar var ya, onlardan da değil... (...)*

¹³ Nihal Atsız, Adnan Menderes'e "Adna Bey" diye hitap etmektedir.

¹⁴ Necip Fazıl, kendisinden sonra gelen ve adeta Büyük Doğu Okulu'ndan mezun olan başta Sezai Karakoç olmak üzere, Rasim Özdenören ve Akif İnan gibi şair ve yazarlarla da dostluk kurmuştur. Hatta Necip Fazıl, özellikle İslam kimlikli günümüz Türk edebiyatının mensubu olan bu kuşağın adeta hocasıdır ve onların gözünde gerçek manada bir "Üstat"tır. Üstat, bu kişiler hakkında değişik kitap ve yazılarında görüş beyan etmiştir. Ancak bu görüşler daha çok söz konusu kişileri övmeye ya da onları teşvik etme esasına dayandığı için "eleştiri" kapsamına almadık.

Nazım bir satıhtır, bir profundor değildir, bir derinlik değildir ama nakışları olan satıhtır, sanatkâr denebilir." (K, 166-167).

Necip Fazıl, Nazım Hikmet'in başlattığı "Putları Deviriyoruz" kampanyasına da değinir: *"Putları deviriyoruz: Eskilere hücum, eskilerin kerpiç şatolarını yıkma davranışı... Bir de "taktak"lı, "tuktuk"lu davul sesi şiir... Bu, Moskova mamülü apıştıurma şiirler... Keman sesini ayakları altında çiğneyen davulun zaferi... Nazım Hikmet'te her şey, geri, ileri, sınıf, zümre, burjuva, köylü, patron, işçi gibi tabirlerle, Moskova tertibi ezberleme bir logaritma çerçevesi içinde ve birkaç kelimelik leke sabunu tarifeleri halinde... Ağzı süt kokan ve "ben de müridinim işte Mevlana" diye mısralar heceleyen bebekten, "Hafız-ı Kapital olmak istiyorum narasını basmaya memur, iki eli belinde ağzı bozuk kartaloz..."* (B, 82-83).

Necip Fazıl, Rusların Nazım'dan çok kendisine değer verdiğine dair bir de sır ifşa eder: *"Bundan 40 sene evvel Rusların kültür ateşesi Mihaliyf isminde bir adam "bize senin gibiler lazım, Nazımlar felan değil. Komünist olsan sana Moskova'nın yarısını verirdik ama olmayacağını biliyoruz, zırnık vermeyiz" demişti.*" (K, 207).

Nurullah Ataç: Necip Fazıl'ın en ağır eleştiri yaptığı, eleştiriden ziyade aşağılayıp tahkir ettiği kişilerden biri de Nurullah Ataç'tır. Ataç için, *"Allah'ın nur yerine en dipsiz karanlığa boğduğu Ataç"* (B, 236) ifadesini kullanan Üstat, bir başka konuşmasında da, *"Leş hayatının sonuna doğru, dini bayramlarda kapısına "Müslümanların gününde ziyaret kabul etmiyorum!" diye yafta asacak kadar kuduz İslam düşmanı Nurullah Ataç..."* (B, 261) nitelemesini yapar. Kısakürek Ataç'ın adını da değişik söyler: *"Fikir yerine maskaralık ancak Nurullah Ataç'a yakışır. Ona dönekliğinden kinaye, "Nurullah Topaç" demek daha doğrudur."* (HP, 32).

Necip Fazıl, Nurullah Ataç'ı ayrıca Edebiyat Mahkemeleri'nde de yargılar. Yani Edebiyat Mahkemeleri'nin son sanığı Nurullah Ataç'tır. Ataç, *"takip ve tenkide muhtaç mana dolandırıcılığı"* suçlamasıyla mahkemeye çıkarılır. Ayrıca iddianamedeki şu bölüm onun neden yargılanması gerektiğini ortaya koyar: *"Bay Nurullah Ataç, içinde fikir, ölçü, tecrit, teşhis, tahlil, terkip, dünya görüşü ve eşya ve hadiselerle bakış zaviyesi adına tek zerre bulunmayan bir koca karı üslubuyla ve gıda bakımından kabak çekirdeği hafifliğiyle çeyrek asra yakın zamandır çırpıştırdığı hissi, infiali, nebati, ilcai tenkit yazıları etrafında sahte bir şöhet temin etmiş ve bu şöhet yüzünden sanat ve edebiyat kargaşalığımızı büsbütün akamete ve karanlığa sürüklemiş, kendi manevi zati noktasından bir HİÇ, fakat genç dimağlarda uyandırdığı münekkit vehmi noktasından son derece ZARARLI bir örnektir."* İddianamedeki şu cümle de dikkat çekmektedir: *"Sanık Nurullah, ne kadar Allah'ın nuru ise o nisbette de münekkittir."* Mahkeme sonuçta Ataç hakkında şu 5 (beş) maddelik kararı verir:

"1-Nurullah Ataç'ta hiçbir tenkit anlayışı yoktur. 2- Nurullah Ataç'ta fikirlerini ve görüşlerini istinat ettirdiği hiçbir dünya görüşü yoktur. 3- Nurullah Ataç'ta fikir ve kıstas alakasını doğurucu, içtimai, tarihi, ruhi, bedihi muhasebe ve murakebe adına hiçbir sermaye; ve ilcai, infiali, hissi bir ruh seciyesinden başka hiçbir vasıta yoktur. 4- Nurullah Ataç'ta, ezbere tekerlenen ve sadece zarafet oyunu halinde beliren nakillerden başka, kafasında zati idrak ve ölçü merkezine ulaşabilmiş hiçbir irfan hamulesi yoktur. 5- Nurullah Ataç isimli bir münekkit yoktur." (EM, 63-73).

Oktay Akbal: Oktay Akbal da Büyük Doğu'nun eski yazarlarından. Necip Fazıl bu dergide bir anket tertip eder şu tek soruyu sorar: "Allah'a inanıyor musunuz?" Bu soruya "hayır" cevabını veren Oktay Akbal için Üstat şu eleştiriyi yapar: "Sabık Şair Bâbiâli'ye sızmaya başlayan genç istidatların kalite düşkünlüğü karşısında ürperiyor ve bu ürperişinde (1) numarayı, doğru dürüst tek cümlesi bile olmayan ve her hikâyesi yeniden yazılan Oktay Akbal muhafaza ediyor. Bu paşazadenin yazarlıkta henüz ilk mektebi bitirebilmiş olduğuna inanılmaz." (B, 268).

Aziz Nesin: Necip Fazıl, Aziz Nesin'den de şu şekilde söz eder: "Tan gazetesinde bir fıkra çıkıyor. Bu fıkra Sabık Şair'in Eyüp'te bir Şeyhe bağlı olduğu, o şeyh tarafından ağzı açılıp içine tükürüldüğü ve arkası sığanarak "haydi, yürü" diye bu yola sürüldüğü, istihza ve hakaret dolu bir lisanla yazılıyor. İmza: Aziz Nesin... Bir zaman sonra Sabık Şair'e en keskin alaka ve takdir gözüyle bakacak olan Aziz Nesin." (B, 269).

Çetin Altan: Necip Fazıl, Çetin Altan'ı da eleştirir. Ona göre Çetin Altan, ruhunun bütün girinti ve çıkıntılarıyla Sabık Şaire ters düşer. Hatta Necip Fazıl ne derse tersini iddia eder. Ancak buna rağmen Çetin Altan Necip Fazıl'a yakın ilgi gösterir. Hatta oğluna "Sabık Şair büyük adamdır" der. "Çetin Altan, muhakkak ki filmlerde otomobil tekerleklerinin ters dönmesi gibi, burnunu çevirdiği istikamete zıt görünüşleri gözden kaçamaz bir "yazık olmuş" ve inşa yerine sadece tahripte ve yaramazlık hareketlerinde kalmış ve rüşde erememiş çocuk istidat... Solculuğuyla da, zoraki kahramanlık taslamalarıyla da, fikirden ziyade tuhaflık meraklısı bir fantazyacı... Ciddiye alınmaz." (B, 312).

Kısa Değerlendirmelerle Eleştirdiği Kişiler

Necip Fazıl hem kitaplarında hem de yazılarında kısa cümlelerle veya kısa ifadelerle bazı kişileri eleştirir. Bazen de çarpıcı bir "lakap" ya da kelime ile eleştirmek istediği kişiyi nitelendirir. Bu, Necip Fazıl'ın eleştiri tarzlarından da biridir. Buna şu örnekleri verebiliriz:

"Batıldan fazla Batıllık taraflısı Falih Rıfki" (B, 21); "...kadınsız Bâbiâli'nin kadın romancısı (Suat Derviş)" (B, 81); "Babasının Rum dönmesi olduğu söylenen Türkçülük kuyumcusu Hamdullah Suphi" (B, 89); "Komünist dönmesi ve fıstık-üzüm soyundan eğlencelik muharrir Vala Nurettin (Va-Nu)" (B, 90); "Yaşar Nabi, Ankara'da "efkar-ı umumiye" karargahı İstanbul pastanesinden tanıdığı, onuncu sınıf bir şiir figüranı..." (B, 153); "Parti denilen şeyin ne demek olduğunu bütün hayatıyla misallendiren meşhur İttihatçı, sonra İtilafçı, 31 Mart Hadisesi rejisörlerinden, doktor, pehlivan, şair, filozof ve tabii bunlardan hiçbiri değil, tam ve halis Bâbiâli mamülü Rıza Tevfik..." (B, 291). Üstat, daha pek çok kişiyi buna benzer nitelendirmelerle eleştirmektedir.

Necip Fazıl'ın Toplu / Genel Manada Yaptığı Eleştiriler

Necip Fazıl'ın eleştirileri arasında toplu genel değerlendirmeler de yer alır. Kişileri ya da edebiyat hadiselerini tek tek değil de belirli bir grup ya da akım bağlamında ele alan Necip Fazıl, söz konusu grup ya da akımı genel manada eleştiriye tabi tutar. Eleştirdiği bu grup ya da akımlar arasında Bâbiâli, bugünün sanatçıları, tanıdığı ya da çevresinde bulunan kişiler, solcular, bugünün sanatı, eski edebiyat, Tanzimat ve Tanzimatçılar, Edebiyat-ı Cedide Edebiyatı, modern Türk şiiri, Türk romanı, Beş Hececiler, Kadro dergisi mensupları, Varlık dergisi ve

Garip şiirini anabiliriz. Şimdi kısaca Kısakürek'in bunlara yönelttiği eleştirilere bakalım:

Bâbîâli: Modernleşme dönemindeki bütün Türk gazeteci, şair ve yazarlarının genel topluluğu anlamında kullandığı "Bâbîâli", Necip Fazıl'ın hedef tahtasına koyduğu ve sürekli eleştirdiği bir oluşumu ifade eder. Hatta Üstat'ın bu adı taşıyan bir de kitabı vardır ve o bu kitapta bütün Bâbîâli'yi eleştiri süzgecinden geçirir. Necip Fazıl, İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki Bâbîâli'yi üç gruba ayırır. Kendi tabirlerince "*hak ve hürriyet cephesi*", "*demokrasileri tutanlar*", "*Nazilere yapışmağa kalkanlar ve Sovyetlere ümit bağlayanlar*"... Necip Fazıl bunları sırasıyla "*hava-cıvacılar*", "*muhteris köleler*" ve "*dirilişsiz ölüm davetçileri*" diye vasıflandırır ve kendisi bunlardan hiçbir gruba dahil değildir. O kendisini İslam davasının temsilcisi olarak nitelendirir (B, 248).

Bugünün Sanatçıları: Necip Fazıl, bugünün "sanatçı" ya da "aydın" sıfatıyla anılan bütün şahsiyetlerine de genel anlamda eleştiri yöneltir. Ona göre bugünün sanat adamı kavruk, içi boş, her türlü derinliğine sezış ve duyuştan yoksun, hiçbir düzene bağlı olmayan insandır; lügatçesi mart kedilerine bile kısır görünecek bir seviyededir (K, 65). Üstat bu konuda şunu da ifade eder: "*Ben Tanzimat'tan bu yana bir asrı aşan bir zamandan beri, özlediğimiz sanatkâr niteliğine malik tek sanatkâr tanımıyorum.*" (K, 66). Kısakürek bazen de kendine has eleştiri üslubuyla beğenmediği günümüz sanatçıları değerlendirir: "*Faltaşı gözleriyle, önünde beyazlaştırılmış rakısı, cin çarpmışçasına kaskatı ve somurtkan, lakonik (az konuşur) Aka Gündüz, elinde ince ve uzun çubuğu, kıvrak, hareketli ve oynak çeneli, sırtıkan Sadri Ertem...*" (B, 143). Necip Fazıl, çokça önem verdiği "*nefis murakabesi yapan sanatçı*" olgusunun günümüzde hiçbir sanatçıda olmadığından da yakınır: "*Batıda nefis muhasebesi, varlık murakabesi geçirmemiş, bunun buhranını yaşamamış olanlara adam diye bakmazlar... Bizim Tanzimat sonrası edebiyatımız ise bu bakımdan yavan altı yavan...*" (B, 189) Üstat, söz konusu eleştirilerini şu çarpıcı ifadesiyle özetler: "*Ezersiz ve çilesiz profesör, karton adamlar kuklacısı, hummasız ve mesleksiz romancı...*" (B, 13).

Tanıdığı Ya da Çevresinde Bulunan Kişiler: Necip Fazıl'ın yukarıda tek tek bazı isimlere yönelttiği eleştirilere yer vermiştik. Burada Üstat, bir grup halinde ve topluca değerlendirme yapar: "*Çağdaşlarıma gelince, bir ferdi bile beğenmem! Yahya Kemal'i plastik idrak olarak usta ve iyi görürüm. Plastik... Metafizik çileden uzak... Sadece bir süs. Nazım'ı alalım ele... Kapatın fikriyatını; şiir olarak bir soluk sahibidir. Soluğu olan insandır. Ama ne yapayım ki, o da bir tebliğci, bir davulcu olmaktan ileriye geçememiştir.*" (K, 187). Üstat çevresindeki kişileri değerlendirmeye şöyle devam eder: "*Yahya Kemal aruzu çok güzel kullanmıştır. Hecede Faruk Nafiz, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Ziya Gökalp'in devşirdiği muhtevasız adamlardır. İlk defa muhteva benim neslimde geldi kanaatindeyim. Ben, Kutsi vs.*" (K, 198). "*Yusuf Ziyalar, Faruk Nafizler benim için pırasa kabuğu gibi bir şeydir. (...) Nazım'dan sonra iş büsbütün sarpa sardı. Mide gurultusuna bile şiir gözüyle bakan tipler peydah oldu.*" (K, 249). "... "*Baykuş*" şairi baykuş suratlı Halit Fahri, his kumkuması tonton yanaklı kekeme Nurullah Ata, en marifetli hececi ve ondüle saçlı Faruk Nafiz..." (B, 19-20).

Solcular: Necip Fazıl bir konuşmasında da genel anlamda Türkiye'deki sol görüşe mensup sanatçıları değerlendirir: "...*solu temsil eden bütün sanat çabacılarında ferdi tefekkür ve tahassüs kıymeti adına, bitpazarı eşyası satan esnaf ayarında bile ferdi bir liyakat yoktur.*" (K, 87).

Bugünün Sanatı: Üstat, genel anlamda ve belirli bir türe indirgmeden bugünün sanatını da değerlendirir. Ona göre Şeyh Galip'ten sonra her şey bitmiştir. O günden bu güne böyle pensle bile ayıramayacağınız bir cüceler kalabalığından başka bir şey yoktur ortada. "Cüce... Roman cüce, tiyatro cüce, şiir cüce, her şey cüce." (K, 196-197). Kısakürek bir başka konuşmasında ise şu genel değerlendirmeyi yapar: "Büyük Divan edebiyatının son parıltıları Şeyh Galip ile bitmiştir. Sonra, dünyada eşi emsali görülmemiş bir maskara edebiyat başlar. Biraz personalitesi olan bir Abdülhak Hamit, bir de Rezaizade Ekrem var... Başka tarafta da bir Namık Kemal... Arkadan daha maskara bir edebiyat gelir. Edebiyat-ı Cedide. Bir taklit edebiyatı." (K, 213). Üstat bir diğer konuşmasında da hemen hemen aynı eleştirileri yapar: "Şeyh Galip'e kadar Divan şiirinin ve Anadolu halk şairlerinin soylu ve köklü hüviyetleri bir tarafa; Abdülhak Hamid'ine ve Teyfik Fikret'ine kadar bütün Tanzimat ve Tanzimat sonrası edebiyatı, gözümde her an kuklalaşmakta... Edebiyat-ı Cedide romanının meselesiz insan tipi, daha buluş yaşına ermemiş bu çocuğun hayretini dürtüyordu." (OB, 43).

Eski Edebiyat: Necip Fazıl sürekli olarak bugünün sanatını ve edebiyatını eleştirirken, her fırsatta başta Divan şiiri olmak üzere eski edebiyatı över. Üstat'ın şu sözünü bu bağlamda ele alabiliriz: "Türkiye'de Tanzimat'a gelinceye kadar Şeyh Galip'te biter benim alakam. Mesela Fuzuli'yi alın, Baki'yi alın, hatta benim meşrebimden olmadığı halde Nedim'i alın. Bunlar büyük çapta insanlardır." (K, 196). Necip Fazıl, idealize ettiği ve benimsediği şair tipini de eskilerde bulur ve onlar için "hece taşları" tabirini kullanır: "Hece taşları... Şiirde varılmaz derecede Yunus'tadır. Hiç kimse ölümü onun kadar duymamıştır." (K, 267).

Tanzimat ve Tanzimat Edebiyatı: Necip Fazıl, edebiyatımızdaki her türlü olumsuzluğun başlangıcı olarak Tanzimat'ı görür. Ona göre Tanzimatçılar Avrupa reçelini kavanozu dışından yalayarak yedim zanneden adamlardır (K, 212) ve Tanzimat sonrası taklitte bile beceriksiz bir Türk edebiyatı vardır (B, 9). Bu edebiyattan kimler geçmemiştir ki: "Hasta cüceler panayırından kimler geçti, kimler!... Şinasiler, Namık Kemal'ler..." (B, 15)

Edebiyat-ı Cedide: Necip Fazıl, Edebiyat-ı Cedide ve bu devrin yazarları hakkında çokça eleştiri yapar. O, bütün eleştirilerini şu kısa cümle ile özetler: "Edebiyat-ı Cedide baştan başa bir geri zekalılar meşhedidir." (B, 22).

Modern Türk Şiiri: Necip Fazıl, modern Türk şiirine de genel anlamda eleştiri yöneltir. O, kendisiyle mülakat yapan TRT mensubuna beyanat verirken modern Türk şiirinin geldiği noktayı da eleştirir ve şiirin reklam şirketi ozanlarının seviyesine kadar düşürüldüğünü ve milyonlara hitap eden mikrofonun mide gurultusu aletine döndürüldüğünü ifade eder (K, 63). Bir yerde de şunu söyler: "Bugünkü Türk şiiri bir harabedir." (K, 72). Üstat, bugünün şiir ortamında belirli bir "kıtlık" yaşandığından da bahseder: "Tam bir kıtlık... Uykuya dalarken birtakım hezeyanlar olur ya... Adam bu hezeyanları alıyor; bir satır halinde yazsa deli doktoru müdahale eder; korkuyor, alt alta yazıyor, işte şiir, diyor. Kelam salatası derler ya... Ufak ufak münasebetler olur arada, bir tedai olur... Hayır, hiçbir yok. Bugünün şiiri işte bu." (K, 216) Kısakürek günümüz şiiri ile ilgili olarak "poetika yokluğu"ndan da söz eder: "Türkiye'de şiir yok ki poetik olsun. Poetiğini de yazan ilk şair benim." (K, 239).

Türk Romanı: Necip Fazıl'ın en çok şikayet ettiği şey, belirli bir Türk romanının olmayışıdır: "Benim malum fikrim; Türk romanı yoktur. Çünkü Türk romanı denilen, evvela Batı örneklerine nispetle ilkokul yazı emeklemelerinden

daha iptidai eserler son yüz yıl içinde, ola ola, meselesiz, çilesiz ve ukdesiz, kartondan adamların gidip geldiği, yollarında eğlencelik yemişler satılan bir panayı yerinden başka bir şey olmamıştır. Tanzimat devrinin, çocuklara giydirilen paşa elbiselerine benzer biçare romanı, "Edebiyat-ı Cedide" çığırında guya ilerleye ilerleye, nihayet zavallılıktan ahmaklığa terakki edebilmiş; Halit Ziya başta olmak üzere bu çığırın romancıları, yeni moda Batı taklitçiliği enayilerinin adı sokak zamparası ve "onbaşı kültürü"yle techizatlı tiplerinden öteye geçememiştir." (B, 171).

Üstat, roman konusunda Türk romanı ile Batı romanı karşılaştırması da yapar: "Biz eteklerdeyiz. Eteklerin eteğinde. Mesela roman meselesini ele alalım. Bizde roman, Tanzimat'tan bugüne kadar bir yapma çiçek, kırık saksıda yapma çiçek halinde, basit ve sığ taklitten başka bir şey değildir. Bir tek romanımız var mıdır ki, içinde meselesi olan bir kahraman olsun. Büyük meselesi, cemiyetin meselesi, kendi iç meselesi... Cemiyetine telkin etmek istediği mesele... Hayır hepsi basit basit "geldiler, gittiler"den ibarettir. (...) Halbuki bir Fransızın meselesi Fransız meselesidir. Nasyoneldir. Mesela bir Dostoyevski'yi alın ele... Bir Tolstoy'u alın... Hatta Turgenyef'i... (...) Bize gelince Şeyh Galip'e kadar kendi inandığımız bağlandığımız sebepler etrafında şahane bir edebiyat görüyorum. (...) Evet sonrası yapma çiçek." (K, 186-187). Necip Fazıl'a göre "Romanın kökü var bizde. Halk masallarında vesairede. Ama, roman milli bir kisve giyemiyor. Rus romanı gibi mesela. Rus romanı garp romanını ezmiştir." (K, 240-241).

Necip Fazıl, mevcut romanlarımızda insanın ele alınışını (mesela "kadın"ın işlenişini de beğenmez. "Romanımızda da kadın, ya erkeği yıkan, yahut erkek tarafından yıkılan bu "mesele" cephesiyle yoktur. Sadece bazen hissi ve dramatik adı çapkınlık hikâyeleri... Bu noktadan hem edebiyatımızdaki roman, hem de cemiyetimizdeki kültürlü kadın seviyesindeki düşüklüğü anlayabilirsiniz. Kadın ezmekten çok ezilmekten hoşlanır. Bu, kaba bir eziliş değil, erkeği böyle bir fethe memur etmekte derin bir haz ve fahr payı arayan, gözyaşı içinde mesut bir sarsılış..." (B, 102).

Üstat, bir yerde de genel anlamda Türk romanını değerlendirir. Ona göre "Edebiyat-ı Cedide romancıları, sadece zayıf bir romancı olan Gonkur Kardeşler'i tanımuşlardır. Onlar Emil Zola, Mopasan, Proust, Dostoyevski, Tolstoy, Gorki, Goethe ve Oscar Wilde gibi büyük romancıların farkına bile varmamışlardır. Yakup Kadri bu büyük romancıların farkına varsa da, o da derinleşmemiştir. Ömer Seyfettin ve Refik Halit birer usta sathçı, Halide Edip ise zaten büyük mesele ve idrake istidatsız, dönmeliği icabı, içinde yaşadığı cemiyetin bütün ananelerine karşı nefretini kustuğu. Türk romanında mesele ve ukde ilk defa Peyami ile kimildamaya başlıyor denebilir. Fakat bu kimildama, yürüyüş ve çığ haline gelememiştir. Kadın, romanın vazgeçilmez unsurudur. Oysa bizim romanımızda adı çapkınlıktan öteye geçememiştir. Bu durum şürde böyle değildir. Mesela Fuzuli, Leyla İle Mecnun'da arzuladığımız kadın meselesini anlatmıştır. Kısaca romanımız bu şekilde sürüngenlerin hayatını yaşamaktadır. Bunun ise iki sebebi vardır: Tanzimat'tan sonra büyük fikri kaybetmiş ve her şeyi taklit planında aramaya kalkmış olmak... İkincisi de büyük tefekkür adamı yetiştirmekteki irki istidatsızlığımız." (B, 172-174).

Necip Fazıl, hemen hemen her ülkenin edebiyatında yaygın olarak okunan "popüler romanlar" hakkında da eleştiri yapar. Dolayısıyla Kısakürek, Esat

Mahmut Karakurt, Burhan Cahit, Suat Derviş gibi popüler roman yazarlarını ise “bedava tarafından romancı” olarak nitelendirir. (B, 247).

Üstat, idealize ettiği Türk romanını da yazmak istemektedir: “Kendim roman yazmadım bugüne kadar. Fakat şimdi bir roman üzerindeyim. Onda cemiyetimin bütün meselelerini sergileyeceğim kanaatindeyim.” (K, 187).

Beş Hececiler: Necip Fazıl, Ziya Gökalp’i sevmediğinden olsa gerek, onun yönlendirmesiyle ortaya çıkan Beş Hececileri de eleştirir: “... Hani Genç Şairin “bazı ahmaklarla konuştuğum zaman elimde olmadan ahmaklaşıyorum, onların iradesine kapılır gibi oluyorum, dilimi yutuyorum” dediği tipler var ya; işte Yusuf Ziya böyleleri arasında en parlak örnek... Gayet şık ve telkatli, kelle kulak yerinde bir kofluk... Halbuki pratik zekaca üstün ve işbirlikte usta... O, Ziya Gökalp devri sade Türkçeciliğinin ve sinsi sinsi eski kültürden kopma cereyanının, Orhan Seyfi ve daha birkaç arkadaşıyla beraber ilk devşirmelerinden biridir ve bu bakımdan Edebiyat-ı Cedide ahmaklarına karşı ana diline dönmenin elbette güzel davranışı yanında bu yeni aleti sadece maddede kullanmaya ve bu şiire keyfiyet getirecekleri kendisinden sonraki nesillere devretmeye mahkumdur. Yani sadece madde mostracısı, şekil cambazı, şiirde de kafa yakıcı derinlikler yerine sıgılığa kalan ve onda da açığızluluğunu, kurnazlığını gösteren bir piyon. Genç Şairin ölçüsüne göre bu teşhis Yusuf Ziya’yı değil, onun topyekun nesline aittir ve aralarında onları bir milimetre aşan, yalnız Faruk Nafiz...” (B, 48-49). Necip Fazıl, “Beş Hececi” ismini de eleştirir. Halit Fahri Ozansoy’un kendi neslini tanımlarken yaptığı “hececi” ve “Mili Edebiyatçı” tabirlerini beğenmeyen Üstat şunu söyler: “Sizin nesliniz vardır ve gelmiştir. Fakat onu ne “hececi” ne de “Milli edebiyatçı” kelimeleri ifade edemez. Size zaman ve mahiyet noktasından iki isim bulmak lazım gelse, “Mütareke nesli” veya “Tecrübe nesli” demek doğru olur.” (HP, 25).

Kadro Dergisi: Necip Fazıl, Yakup Kadri ve arkadaşlarının çıkardığı “Kadro” dergisini ise Marksist olduğu için eleştirir: “Yani Marks, Engels ve Lenin’den ibaret üçayaklı komünizma sehvasının ortanca ayağı...” (B, 96). Üstat, bu derginin yazar kadrosunu ise şöyle değerlendirir: “Fransızca Plan dergisinin dış ve iç üslubuna bürülü ve alışılmış tarzlar dışı, dikine bir çıkış belirten bu mecmuada Mefisto rolü Şevket Süreyya’da, reklam diyalektiği hüneri Vedat Nedim’de, sentez yoksunu mavalvari dava fikriyatı Burhan Belge’de, zoraki hissiyatı da Yakup Kadri’de.” (B, 196).

Varlık Dergisi: Necip Fazıl, eskiden yakın dostu olan Yaşar Nabi’nin çıkardığı Varlık dergisini de eleştirir. Ona göre Varlık dergisi, 40 yılı aşkın bir zamandan beri çıkan hiçbir fikri ve edebi temel kuramayan, sadece inatçı bir sabrın eseri olan, sonunda da mutluluğunu solculukta bulan, dampingvari kitaplarıyla fani hayatını sağlayan ve hatta müessisleşen ve “Teneşir Horozu”nun¹⁵ elinde kalan, işini ve hesabını bilir, anti-kapitalist ticarethane dergisidir (B, 154).

Garip Şiiri: Necip Fazıl, “mide gurultusu” olarak nitelendirdiği Garip şiiri vesilesiyle Orhan Veli ve arkadaşlarını da eleştirir: “Orhan Veli, şiirin alt alta dizili mide gurultusu olduğuna inanmıştır. (...) İşi gücü aşâğılık espri ve ucuz duygu nümayişleri olan ve saf fikirden, yüzüne sigara dumanı üflenmiş kediler gibi kaçan bu adam herkesten fazla kendisinin güldüğü esprilerle gülünç bir “takdir-i kıymet” pazarını işletmekte ve üstelik matahlarına bol bol müşteri bulmaktadır. (...) Fakat arkadaşlarından Melih Cevdet öyle değil. Melih Cevdet Von Anday diye

¹⁵ Necip Fazıl, “teneşir horozu” nitelemesini Yaşar Nabi için yapar.

belirtilebilecek biçimde eski bir Prusya subayı edalı bu (2) numaralı zat, konuşkan, günlük emirler tarzında keskin ve hendesi hükümler çıkaran şair..." (B, 238-239).

Bazı Kavramlara Farklı Anlamlar Yükleme (Yaygın Görüşlere Eleştiri)

Necip Fazıl'ın "edebiyat eleştirmenliği" bağlamında değerlendirilecek bir özelliği daha vardır. O, edebiyat dünyasında gerek sanatçıların gerekse akademisyenlerin hemen hemen aynı bağlamda kullandığı bazı kavramları "farklı" bir bağlamda ele alır. Üstat'ın bu tavrını "yaygın görüşlere muhalefet" olarak adlandırabiliriz. Kısakürek bu manada mesela "Don Juan" kavramı hakkında ilginç bir değerlendirme yapar: "*Sanırsınız ki Don Juan, hiç kimsenin biriktiremediği kadar kadın derlemiş bir koleksiyoncudur. Lastik kadınlarla dolu bir deponun sahibi. Hayır, Don Juan dünyanın kadından yoksun belki en ıstıraplı erkeği... Onun koleksiyonculuğu, kemiyetteki kahramanlığı ise, boyuna keyfiyette arayıp asla bulamadığı kadını ne yapıp yapıp yakalayabilmek gayretinden... Hiçbir zaman bulamaz, bulamayacağını bildiği halde de daima arar, sayılar üzerinde seker durur, fakat sonsuzluk ihtarcısını ele geçiremez. Böylece çokluk içinde yokluğa düşer. Bizim bugün sürüngen hayatı süren edebiyatımızın haşmet devrinde Don Juan'ın varamadığı seviyeye ermiş bir eser "Leyla İle Mecnun". Bu eserde kadını herhangi bir kemiyet cümbüşünde aramaya tenezzül etmeyecek kadar üstün ve kemalli aşık tipi Mecnun, onu tek bir örnek üzerinde didikleme didikleme nihayet öyle bir noktaya varır ki, kadınlığın ufuk çizgisidir orası. Orada kadın biter, dış dünya kapanır ve iç alem açılır. İlahi tecelli noktası. Mecnun, Leyla'sını kaybetmiş ve Mevla'sını bulmuştur. Avrupalı bu sırta çok uzak olduğu için, taşıdığı hendese kafasıyla, ancak Don Juan'daki kadar sokulabilmiştir gizli muntıkaya..." (B, 104-105, 160).*

Buraya kadar Necip Fazıl'ın yaptığı eleştirilere genel olarak yer verdik. Şimdi de yaptığı bu eleştiriler ışığında "Edebiyat eleştirmeni Necip Fazıl kimdir ve nasıl biridir?" sorusuna cevap arayalım.

Şairin Eleştirmen Olarak Portresi Yahut Eleştirmen Kimliği ile Necip Fazıl

Yazımızın başından itibaren, daha çok kendi sözlerine yer vererek Necip Fazıl'ın kimlere ve nelere eleştiri yönelttiğini ortaya koymağa çalıştık. Yaptığı eleştirilerin bazılarının ise "yenilir yutulur" sözler olmadığını ifade ettik. Bu durum, "Edebiyat Eleştirmeni Olarak Necip Fazıl Portresi"ni karşımıza çıkarmaktadır. Şimdi bu portreyi daha kısa ve net olarak çizmeye çalışalım.

Öncelikle belirtelim ki "*eleştirideki hedefi*", "*tavır sahibi oluşu*", "*kendini tanıması / bilmesi*", "*eleştiri enstrümanları*", "*kimseye kayıtsız kalmayan duyarlı bir aydın*", "*eleştirmenliğinin dıştan görünüşü ve Necip Fazıl'ın da eleştirilmesi*" gibi ifadeler Üstat'ın eleştirmen portresinin alt başlıklarıdır. Şimdi bu alt başlıklar altında Üstat'ın eleştirmen portresine biraz daha yakından bakalım:

Necip Fazıl'ın Eleştirideki Hedefi: Kendisinden söz ederken, "*İslam uğrunda, İslam'ın şevket ve muzafferiyatı uğrunda, metodların her neviyle, şiirleriyle, hikâyeleriyle, piyesleriyle, fikri ve tarihi etüdüleriyle, konferanslarıyla meydana atılmış bu çilekeş adam...*" (B, 7) ifadesini kullanan Necip Fazıl, eleştirideki hedefi konusunda ise şunu söyler: "*Hedeflerimin başı düşmanı olduğum sanat telakkileriyle mücadele edebilmektir. Bir telakkiye düşman olmak*

için insanın, evvela bir telakki sahibi olması lazım, benim sanat telakkim ise ruhçu, kaliteci ve sürenatürel (tabiatüstü, metafizik) ve merveyyö (mükemmellik) telakkisine inanmış bir sanat alemi kurmaktır. Yani anti materyalist bir sanat..." (K, 46)

Necip Fazıl, eleştirilerini özellikle "Büyük Doğu" davası adına yapmaktadır: "...en temiz Türk vicdanının sesi olarak aleyhtar olmakta devam edeceğiz. Ve muhalefet aleyhtarlığını, sadece ticaret ve şenaat vasıtası diye kullananların yüzlerine tükürerek, tenkit ve teşhislerimizde her gün biraz daha gerçek ve biraz daha acı, sadece bağlı olduğumuz hakikat kutbu adına derinleşecek ve sertleşeceğiz." (HP, 57). Üstat, içine eleştirinin de girdiği genel hedefi konusunda ise şu açıklamayı yapar: "Oldum olası mahrum bulunduğumuz büyük Türk romanını, piyesini ve her şeyin üstünde şiirini Batı dünyasının tecrübe imbiklerinden süzölmüş ve nefsimize mal edilmiş birer cevher halinde bize verecek genç istidatlara zemin hazırlamak, manevi üretim iklimleri kurmak ve İslami tahassüsü, kafa sıkıntıları dışında bir ruh akışı haline getirmek gayelerin gayesidir." (K, 88-89). Üstat, buna bağlı olarak şunu da söyler: "...eski denilen şeye nasıl yeniyi zerketmek için ona yepyeni bir takat getirmek lazımdır, şiirde, edebiyatta, fikriyatta... Ben kırk senedir buna çalışıyorum." (K, 250).

Tavrı Sahibi Olarak Necip Fazıl: Necip Fazıl her işte müdahalecidir; neredeyse her işe müdahale eder. Üstat'ın bu özelliği, Hz. Muhammed'in "Bir yerde bir kötülük gördüğünüzde elinizle düzeltin; elinizle imkan bulamazsanız dilinizle; ona da fırsat bulamazsanız, kalben buğzedin" anlamındaki hadisini hatırlatır.

Kendini Tanıyan / Eleştiren Necip Fazıl: Üstat, hemen her şeyi eleştirir ama, bu arada kendini de ihmal etmez. Yani o kendini de eleştirmekten geri durmaz. Bu, toplumu düzeltmeye Üstat'ın "kendinden başlaması" anlamına da gelmektedir. Ancak Kısakürek, yeri geldiğinde kendini yüceltmekten de, eleştirmekten de geri kalmaz. Bu durum için "...bende de olması icab eden ve büyük bir terbiye ve otokritik baskısı altında uyuşturulması gereken nefsi emarem..." (HP, 24) ifadesini kullanır. Yani Üstat, kendini eleştirmeyi bir anlamda "nefsiyle mücadele" olarak görür ve eleştiriye "nefs-i emmare" gibi Tasavvufi bir kavramla irtibatlandırır. Üstat'ın kendini eleştirdiği ya da değerlendirdiği bazı sözleri şöyledir: "Samimi olmak lazımsa, benim seven tarafım pek o kadar inkişaf etmiş değildir." (K, 24); "Her dediği çıkan adam olmak istemem. Çünkü aklın hakkı yanılmaktır." (K, 39); "Kimse beni, beğendiğim taraflarımla benim kadar beğenemez! Beğenmediğim taraflarımda da benim kadar çekiştirip paylayamaz." (K, 44); "Ben kendi şiirimi beğenirim." (K, 45).

Necip Fazıl kendisine yöneltilen "Necip Fazıl olarak, Necip Fazıl'ı tenkit eder misiniz?" şeklindeki soruya şu cevabı verir: "Edeyim, kendi iç alemimde bir turist gibi dolaştığım zaman, öz kıymetlerimi benim derecemde dile getirebilecek birisi bulunmadığını, buna mukabil de, sefalet ve noksanlarımı yine benim derecemde görebilecek anlayışta birisine rast gelmediğimi söyleyebilirim. Bu hal, bende çocukluğumdan beri devam eder. Şiirde şimdiye kadar edebiyatımızın mahrum olduğu metafizik arayıcılık bakımından öztürkçeye ilk keyfiyet aşularını tatbika çalıştığımı bir hak olarak iddia edebilirim. Fakat bu hakkın makesi olan tenkit otoritesine hiçbir devirde rastlamadım. Edebiyatımızın münhal memuriyeti benim nazarımda şairlikten önce münekkitliktir. Bizde bir Lessing, bir Fague, Ruskin yoktur. Bu olmadıkça gerçek bir edebiyat beklemek mümkün olmaz." (K, 110-111).

Eleştiri Formları: Necip Fazıl eleştirilerini sadece adı eleştiri olan edebiyat türüyle sınırlandırmaz. Daha önce de değindiğimiz gibi, Üstat hemen hemen bütün türdeki edebi metinlerinde eleştiri yapar. Mesela o, bazı eleştirilerini de tiyatro eserlerinde yapar. Mesela, bunlardan biri de “Bir Adam Yaratmak” oyunundaki olumsuz gazete patronu tipidir ve bu tipin Bâbiâli'deki meşhur gazeteci Mehmet Emin Yalman'ı temsil ettiği söylenmiştir (B, 228).

Kimseye Kayıtsız Kalmayan Duyarlı Bir Aydın Olarak Necip Fazıl: Necip Fazıl, adeta devrindeki herkesi sorguya çeken ve eleştiren; hiçbir kişiye kayıtsız kalmayan biridir. Bu manada şunu söyler: “...bir devrin Abdülhak Hamit taktiçisi ve “Zeyl-i Makber” şairi Floranalı Nazım isimli yarı deli tipinden, yakın senelerin yarından fazla delisi Celal Sılay'ına kadar nicelerini ihmal zorunda kaldım.” (B, 336).

Eleştirmenliğinin Dıştan Görünüşü ve Necip Fazıl'ın da Eleştirilmesi: Necip Fazıl'ın eleştirmenliği acaba çevresinde nasıl karşılanmıştır? Yani “eleştirmen Necip Fazıl” hakkında neler söylenmiştir? Mesela Arif Dino, Necip Fazıl'ın eleştirmen kimliği hakkında şunu söyler: “Sen muhteşem bir iddiacısın. Hangi davada, meselede, işte olursa olsun. İsterse basit bir madde üstünlüğünde. Mesela ben 2 metreye yakın boyum ve 130 kilo ağırlığımla sana güreş teklif etsem, sen onda da üstün geleceğini iddia edersin.” (B, 124). Necip Fazıl'ın eleştirmen kimliğinden söz ederken Nazım Hikmet de, “doktor”, “gardiyan” ve “hakim” kelimelerini kullanır (HP, 18). Hemen herkesi eleştiriye tabi tutan Necip Fazıl da tabii olarak eleştirilmiştir. Üstat'a yöneltilen eleştirilerin çoğu da “silahın geri tepmesi” gibi, adeta onun eleştiri silahları ile yapılmıştır. O nasıl ki, pek çok kişiyi “Edebiyat Mahkeme”sinde yargılıyorsa, Necip Fazıl da muhalifleri tarafından kurulan karşı mahkemelerde yargılanmıştır.¹⁶

SONUÇ

Çok yönlü bir sanatçı olan Necip Fazıl, edebiyat dünyamızda polemikleriyle de tanınmıştır. Ancak Üstat'ın polemikçi yönünü sadece basit bir kalem kavgasına indirgemek mümkün değildir. Çünkü o, taşıdığı çok yüce idealler uğruna da kavga vermektedir. Necip Fazıl, bu kavgayı verirken hemen bütün imkanları kullanır. Üstat'ın kullandığı imkanlardan biri de yaptığı “eleştiri”lerdir. Onun “eleştirici” yönü bugüne kadar genellikle hep “polemikçi” yönünün adeta gölgesinde kalmıştır. Yani “eleştirmen” ya da “edebiyat eleştirmeni” kimliği bağlamında Necip Fazıl üzerinde pek durulmamıştır. Sadece Dursun Ali Tökel'in Hece dergisinin “Necip Fazıl Özel Sayısı” için yazdığı bir yazının adında rastladığımız “Eleştirmen Necip Fazıl” ifadesi¹⁷ dışında pek bir çalışmaya rastlayamadık. Bu yazıda genel anlamda değil de Necip Fazıl'ın edebiyat bağlamındaki eleştirmenliğini irdeledik ve şunları gördük:

-Necip Fazıl, eleştirmenin nasıl yapılacağına değinir ve şunu söyler: “Herhangi bir şahsı tenkit, o şahsın işgal ettiği makamın liyakat şartlarına nispet edilerek yapılacak olursa makbul sayılabilir. Yoksa sadece şahıs planından hareket

¹⁶ Bu konuda bk. Selma Günaydın, *Meyveli Ağaç / Necip Fazıl'a ve Sanatına Yöneltilen Eleştiriler*, Kurtuba Yay. Ank. 2010.

¹⁷ Dursun Ali Tökel'in yazısının adı “Bir Medeniyet Eleştirmeni Olarak Necip Fazıl”dır. Bk. “Hece, Ocak 2005, Sayı: 97, s. 56.”

ve o dar çerçevede kalmak, hem fikri, hem ahlaki bakımdan suç olur. Ben de böyle bir davranışı güzel bulamam." (K, 142).

-Necip Fazıl, eserlerden çok yazarları eleştirmektedir. Eleştiri kriteri ise genellikle dünya görüşüdür. Üstat, kendi dünya görüşüne sahip olanları pek eleştirmezken, görüşlerine muhalif olduğu yazarları adeta yerden yere vurmaktadır.

-Necip Fazıl, daha önce dostluk kurduğu pek çok kişiyi, değişim geçirdikten sonra adeta dışlamıştır; onlara hakaret derecesinde eleştiriler yöneltmiştir.

-Şairin eleştirileri de şairce, dolayısıyla metaforlarla ve benzetmelerle dolu oluyor. Necip Fazıl, hemen herkesi benzetmelerle anıyor. Bu bağlamda pek çok şair için mesela "davulcu", "tenekeci", "tebliğci" gibi sıfatlar kullanmaktadır. Aynı şekilde beğenmediği şairler için de "mide gurultusu" ifadesini kullanmaktadır.

-Necip Fazıl'ın eleştirmenliğinde dikkat çeken bir diğer husus, Üstat'ın genellikle askeri (militarist) ve hukuki terimleri tercih etmesidir. Mesela ona göre eleştirmen "jandarma"dır, "eleştiri" ise "mahkeme"dir, vs...

-Necip Fazıl aynı eleştirileri, aşağı yukarı aynı cümlelerle pek çok yerde yapar.

-Necip Fazıl, daha önce ağır sözlerle eleştirdiği birçok yazar ve şairi, onların ölümünden sonra adeta rahmetle anar: "*O öldü, bu öldü, şu öldü. Neslimden "hayat mı, eser mi" diye dört dönen, ama son nefesine dek zarını delemeyen bir Burhan Toprak vardı, öldü. Kah kırmızı, kah siyah, kah tek, kah çift, zıplayıp duran ve asla hanesini ve numarasını bulamayan, fakat örgüsünde kaliteli nakışlar bulunan bir Peyami Safa vardı, öldü. Keyfiyet iklimlerinden geçip de salladığı çiçeklerin kokusunu yutamamış bir Ahmet Kutsi, bir Ahmet Hamdi vardı, öldüler. Bâbiâli havasının aşıladığı ihtilaç hastalığına misal, bir Deli Nizam, bir asi Celal Sılay vardı, öldüler. İki İstanbul efendisi, İstanbullu eski Bâbiâli tipi, güzel ve çirkini tayinde usta bir Ziya Osman Saba, bir Asaf Halet Çelebi vardı, öldüler. Akbabacılarından tenekeci münekkitlerine, düdükcü şairlerinden yankesici fikriyatçılarına kadar öldüler, öldüler..." (B, 334).*

-Necip Fazıl, en çok Bâbiâli'de gördüğü ve tanıdığı kişileri eleştirmiştir. Bu manada şunu söyler: "*Türkiye'nin bir buçuk asır beklediği gerçek ruh ve kültür ihtilali, önce Bâbiâli'nin millileştirilmesi, ahlakileştirilmesi ve temel görüşe oturtulmasıyla başlayacaktır.*" (B, 342).

- Necip Fazıl'ın eleştirileri arasında toplu genel değerlendirmeler de yer alır. Kişileri ya da edebiyat hadiselerini tek tek değil de belirli bir grup ya da akım bağlamında ele alan Necip Fazıl, söz konusu grup ya da akımı genel manada eleştiriye tabi tutar.

-Necip Fazıl'ın eleştiri yazıları daha çok "*Bâbiâli*", "*Hücum ve Polemik*", "*O ve Ben*", "*Sahte Kahramanlar*", "*Türkiye'nin Manzarası*", "*Tanrı Kulundan Dinlediklerim*" ve "*Edebiyat Mahkemeleri*" gibi kitaplarında yer alır. Özellikle Bâbiâli ve Edebiyat Mahkemeleri'nde edebi konular daha bir ağır basar. Necip Fazıl, sadece burada adını sıkça andığımız eserlerinde değil, hemen hemen bütün kitaplarında ve yazılarında da aynı minvalde eleştiri yapmaktadır.

-Necip Fazıl, eleştiri bağlamında ilginç sorular da sorar: "*Tenkidin yokluğu bile olmayan memlekte bu kadar gizli mütefekkir nereden çıktı?*" (HP, 5).

-Necip Fazıl eleştiri yaparken, birçok şairi adeta ihanet içinde ya da gaflet içinde görür. Mesela Tevfik Fikret'i sadece eleştirmekle kalmayan Üstat, Fikret'in Robert Kolej'deki hocalığını da farklı yorumlar ve eleştirir. Kısakürek'e göre, her

tarafı harika olan İstanbul'un bunca yeri dururken ve hepsi birer manevi müstemleke olan ecnebi mektepler Beyoğlu'nu ve şehir merkezini seçerken niçin bu mektebi Fatih'in hisarı yanında kurmuştur? Robert Kolej arması ne ifade eder? Bu arma, şüphesiz Protestanlığı ve teneffüshanesinde Türk mukaddesatını Amerikalılara satmış olan Tevfik Fikret'in büstü bulunmaktaydı (B, 254).

Kısaca belirtmek gerekirse, Necip Fazıl, getirdiği eleştirel ölçülerle yabancılaşmaya direnir, medeniyetimizi savunur. Sadece savunmakla kalmaz; medeniyetimize düşman olarak gördüğü her eseri, oluşumu veya kişiyi bir mahkeme reisi edasıyla yargılar. Kısaca Üstat, adeta "Edebiyat Mahkemeleri'nin "Reis Bey"idir.